

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
<p>Aan deze criteria kunnen geen rechten worden ontleend. Onjuistheden en aanpassingen voorbehouden. Zie voor definities van begrippen (bijv. nieuw/verbouw) de begrippenlijst op de website van de Stichting Beter Leven keurmerk.</p>					
Uitsluitingscriteria					
UIT01	Andere activiteiten	Er worden geen andere activiteiten op het bedrijf (UBN) ontplooid die niet passen in het beleid van de Dierenbescherming.	<p>Activiteiten die niet passen in het beleid van de Dierenbescherming zijn o.a., maar niet beperkt tot:</p> <ul style="list-style-type: none"> - houden van pelsdieren voor productiedoeleinden, - houden van leghennen in verrijkte kooien (tot 01-01-2021 toegestaan in Nederland) en koloniehuisvesting (opvolger van de verrijkte kooi en vanaf 2021 in Nederland de enige toegestane vorm van de 'legbatterij'). De op het ei gestempelde identificatiecode begint met het cijfer 3, - het houden van wilde dieren voor productiedoeleinden, - het houden van ganzen of eenden voor de productie van ganzen- of eendenlever, - het houden van bedreigde diersoorten, zoals paling, - het houden van vleesrunders van een dikbil, met een hoge incidentie van keizersneden, zoals bijvoorbeeld Belgisch Blauwen en Verbeterd roodbont. Runders uit kruisingen dikbil x melkkoe vallen hier niet onder, - andere activiteiten welke in strijd (kunnen) zijn met het beleid van de Dierenbescherming. 	Controleer en noteer of het bedrijf geen andere activiteiten ontplooid die niet passen in het beleid van de Dierenbescherming.	Uitsluiting
UIT03	Genetisch gemanipuleerde dieren	Er zijn geen genetisch gemanipuleerde dieren op het bedrijf (UBN) aanwezig.	<p>Een genetisch gemanipuleerd dier is met gentechnologie aangepast. Genetische technologie of gentechnologie is een vorm van biotechnologie waarbij het DNA van een organisme direct wordt aangepast door extra genen met de gewenste eigenschappen bij een dier in te brengen. De klassieke methodes waarbij DNA van een organisme indirect wordt aangepast, door bijvoorbeeld het kruisen, selecteren, fokken van bepaalde rassen zijn wel toegestaan.</p>	Controleer en noteer of er geen genetisch gemanipuleerde dieren op het bedrijf aanwezig zijn.	Uitsluiting
UIT05	Megastallen norm	De runders worden niet gehouden in een megastal. Onder een megastal wordt één UBN (of EU registratienummer) met meer dan 330 NGE verstaan.	<p>Om het aantal NGE op het bedrijf te bepalen dient het aantal melkkoeien (melkgevend en droge koeien) op basis van de Beter Leven bedrijfs capaciteit (zie criterium A00) te worden vermenigvuldigd met het aantal NGE's van 1,204.</p> <p>Een locatie wordt binnen het Beter Leven keurmerk als megastal aangemerkt en uitgesloten voor deelname, bij meer dan 274 melkkoeien (275 x 1,204 = 331,1 NGE).</p> <p>Het begrip 'megastal' moet niet verward worden met het begrip 'megabedrijf'. Waar een megastal één locatie betreft, gaat het bij een megabedrijf om een veehouderijbedrijf met op meerdere locaties veestallen. Het bedrijf als geheel heeft een zeer groot aantal dieren, maar op de verschillende locaties kan het aantal dieren vergelijkbaar zijn met gangbare bedrijven.</p>	Controleer en noteer of het bedrijf de grens voor de maximale bedrijfsgrootte niet overschrijdt. Registreer het aantal NGE dat aanwezig is op het bedrijf op basis het aantal BLK dierplaatsen zoals vastgesteld in criteria A00 en verder.	Uitsluiting
UIT07	Ketenregisseur	Het veehouderijbedrijf (UBN) is aangesloten bij een door de Stichting Beter Leven keurmerk goedgekeurde ketenregisseur.	Een ketenregisseur is bijvoorbeeld een zuivelverwerker of een intermediair die binnen de keten de verschillende schakels aan elkaar koppelt van primair bedrijf tot verwerker/verkoper en alle schakels die daar tussenin kunnen zitten en regie voert op de bij zijn keten aangesloten veehouderijbedrijven.	Controleer en noteer of het bedrijf is aangesloten bij minimaal 1 door de Stichting Beter Leven keurmerk goedgekeurde ketenregisseur. Noteer de ketenregisseur(s).	Uitsluiting
UIT08	Medewerking	De deelnemer is verplicht BLK controleurs die namens de Certificerende Instantie of namens de Stichting Beter Leven keurmerk controles uitvoeren toe te laten op het bedrijf (UBN) en alle medewerking te verlenen.	Indien de controleurs toegang tot het bedrijf wordt geweigerd of indien er t geen medewerking verleend wordt, wordt het bedrijf uitgesloten van deelname, tenzij het bedrijf een beroep kan doen op overmacht. Van overmacht is o.a. sprake bij bijvoorbeeld een uitbraak van een besmettelijke dierziekte waarbij de overheid een bezoekersverbod instelt of bij een sterfgeval in de familie. Dit is geen uitputtende lijst. De controleurs zullen in de praktijk vaststellen wanneer er sprake is van overmacht.	Noteer of de deelnemer medewerking heeft verleend.	Uitsluiting

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
UIT09	Alle aanwezige runderen zijn BLK waardig	Alle runderen die op het bedrijf (UBN) aanwezig zijn voldoen aan de criteria van het Beter Leven keurmerk	Dus alle melkkoeien (inclusief droge koeien en jongvee) die aanwezig zijn op het UBN dienen te voldoen aan de BLK criteria voor melkkoe met 2 sterren. Ook andere runderen, bijv. vleesrunderen/vleeskalveren die op het UBN staan geregistreerd dienen te voldoen aan de BLK criteria.	Controleer en noteer of er op het bedrijf (UBN) geen runderen (melkkoeien, droge koeien, jongvee, vleesvee, vleeskalveren, etc.) aanwezig zijn die niet aan de bijbehorende BLK criteria voldoen.	Uitsluiting
Algemeen					
A01	Meldingsplicht	De BLK deelnemer is verplicht om iedere wijziging die van invloed is/kan zijn op de deelname aan BLK of het BLK certificaat onverwijld schriftelijk te melden aan de certificerende instantie en de ketenregisseur.	Wijzigingen zijn, maar niet beperkt tot: - (Tijdelijke) beëindiging van het bedrijf, ongeacht de reden; - Overdracht van het bedrijf naar een nieuwe rechtspersoon/eigenaar; - Wijziging van UBN; - Verlies van een erkenning of een certificaat waardoor er niet meer kan worden voldaan aan de geldende BLK criteria; - Etc. De ketenregisseur geeft de wijzigingen door aan de Certificerende Instantie en de Stichting Beter Leven keurmerk.	Controleer en noteer of wijzigingen die van invloed zijn op de deelname aan BLK uit het voorgaande jaar zijn gemeld aan de CI en de ketenregisseur.	AH
A02	Kennis & vaardigheden	De veehouder en zijn bedrijfseigen personeel hebben tenminste: - minimaal 1 jaar werkervaring in de melkveehouderij, of - een Middelbare Agrarische opleiding veehouderij afgerond of - werken onder verantwoordelijkheid van iemand met bovengenoemde kwalificaties.	Er moet aangetoond worden dat de veehouder en zijn personeel de nodige kennis en vaardigheden hebben van diergezondheid, dierenwelzijn en diergedrag en van diverse veehouderijsystemen. Bijv. vakdiploma's en certificaten zijn aanwezig op het bedrijf. Hiervan wordt een overzicht bijgehouden.	Controleer en noteer op basis van interview en indien beschikbaar op basis van diploma's de kennis en kwalificaties van de veehouder en het personeel en of het voldoet aan de voorwaarden. Noteer de opleiding/ervaring.	Waarschuwing
A02a	Workshop mens-dier interactie	De bedrijfsleider/bedrijfsvoerder van elke aan Beter Leven deelnemende melkveehouderijlocatie dient een door de Dierenbescherming goedgekeurde workshop mens-dier interactie gevolgd te hebben.	Randvoorwaarden workshop mens-dier interactie: 1. Verzorgd door een ervaren deskundige op het gebied van runderwelzijn en gezondheid die afkomstig is uit de melkveesector en zelf ervaring heeft met het houden van melkvee, 2. Minimaal 3 uur van de training is ingevuld met praktijkvoorbeelden (in de stal en/of met video- en fotomateriaal) waarbij de cursist leert signalen in het diergedrag of uiterlijk te vertalen naar concrete positieve of negatieve oorzaken van dit gedrag of uiterlijk, 3. Aandacht voor de effecten van het gedrag van de verzorger op de te verzorgen dieren, 4. Aandacht voor de positieve consequenties van een goede mens-dier interactie op financiële en productie resultaten. Zie de website van het Beter Leven keurmerk voor een lijst met door de Dierenbescherming goedgekeurde cursussen mens-dier interactie.	Controleer en noteer of de bedrijfsleider/-voerder een bewijs van deelname heeft behaald van een workshop die is goedgekeurd door de Dierenbescherming.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Vervolgjaren: AH
A03	Bijscholing melkveehouderij	De bedrijfsleider en/of zijn op het bedrijf aangestelde medewerker gaat minstens 1x per jaar naar een bijscholingsworkshop over melkveehouderij. Het thema van de workshop mag zijn: klauwgezondheid, drachtigheid en geboorte in de melkveehouderij, kalveropfok, onthoornen van kalveren, en meten van welzijn aan het dier.	Gekozen kan worden uit bijscholingsworkshops van bijv. het landbouwonderwijs, studiebijeenkomsten van onderzoeksinstellingen, dierenartsenpraktijken e.d. Randvoorwaarden bijscholing: 1. wordt verzorgd door een ervaren deskundige op het gebied van runderwelzijn en gezondheid; 2. betreft geen digitale workshop. De deelnamebevestigingen moeten voor controle op het bedrijf ter inzage liggen. Zie de website van het Beter Leven keurmerk voor een lijst van voorbeelden van bijscholingsworkshop die binnen de thema's passen.	Controleer en noteer of de bedrijfsleider/-voerder een bewijs van deelname heeft behaald van een bijscholingsworkshop die is goedgekeurd door de Dierenbescherming.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Vervolgjaren: AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
A04	Plaaagdierenbestrijding	Op het bedrijf vindt plaagdierenwering en -bestrijding plaats volgens de Europese norm CEN-EN 16636.	<p>Dit houdt o.a. in dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - eerst zoveel mogelijk preventieve maatregelen worden genomen om ongewenste dieren te weren (zie voor suggesties bijvoorbeeld het rapport 'Beschuit zonder muisjes' van de Dierenbescherming) - indien gebruik wordt gemaakt van een plaagdierenwering- en bestrijdingsbedrijf dient dat bedrijf aantoonbaar aan CEN-EN 16636 te voldoen. Binnen Nederland kunnen bedrijven het Keurmerk Plaagdiermanagement behalen bij de stichting Keurmerk Plaagdiermanagementbedrijven (KPMB) - indien de melkveehouder zelf rodenticiden buiten de stal toepast is hij en/of zijn werknemer(s) in het bezit van een geldig vakbekwaamheids-bewijs "Knaagdierbeheersing op het agrarisch bedrijf" (KBA). Het KBA-bewijs wordt uitgegeven door Bureau Erkenningen. 	<p>Controleer en noteer of ongewenste dieren worden geweerd en zo nodig bestreden volgens de Europese norm CE-EN 16636.</p> <p>Indien gebruik wordt gemaakt van een plaagdierenwering- en bestrijdingsbedrijf controleer of dat bedrijf aantoonbaar aan CEN-EN 16636 voldoet, bijv. gecertificeerd voor het Keurmerk Plaagdiermanagement van het KPMB.</p> <p>Als de melkveehouder zelf rodenticiden toepast buiten de stal controleer of de melkveehouder of een personeelslid in het bezit van een geldig Vakbekwaamheidsbewijs "Knaagdierbeheersing op het agrarisch bedrijf" (KBA).</p>	AH
A05	Recycling van afval en verpakkingen	Op het bedrijf worden verpakkingsmaterialen en overige afvalstromen (papier, plastic, etc.) zoveel mogelijk gescheiden afgevoerd.	<p>Er vindt minimaal afvalscheiding plaats van:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Diergeneesmiddelen en naalden: Resten van diergeneesmiddelen en spuiten gaan bij het chemisch afval. Deze afvalstroom moet worden verzameld in een harde plastic bak met sluitende deksel voorzien van etiket met aanduiding 'Chemisch afval' en separaat afgevoerd als klein chemisch afval, eventueel via de dierenarts. - Plastic: deze afvalstroom moet apart worden verzameld . Er geldt een uitzondering voor gemeenten waar nascheiding van plastic plaatsvindt, zie de website van de betreffende gemeente. - Reinigings- en ontsmettingsmiddelen: deze afvalstroom moet worden verzameld in een aparte bak en separaat afgevoerd als klein chemisch afval. - Papier - Glas - Restafval 	<p>Controleer en noteer of de verschillende afvalbakken voor de afvalstromen aanwezig zijn en separaat worden afgevoerd.</p> <p>Controleer en noteer of afleverbonnen aanwezig zijn voor afval diergeneesmiddelen en naalden.</p>	HI
A06	Melkcontrole	Melkveebedrijven moeten deelnemen aan de melkcontrole.	In Nederland is dit bijvoorbeeld via de Melkproductieregistratie (MPR), of via de registraties in de melkrobot.	Controleer en noteer of het melkveebedrijf deelneemt aan de melkcontrole.	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Voer					
V01	Krachtvoer	Het krachtvoeraandeel in het voer is max. 35% droge stof.	<p>Krachtvoer: voedingsmiddel met een structuurwaarde van lager of gelijk aan 1,10/kg DS. Ruwvoer: voedingsmiddel met een structuurwaarde hoger dan 1,10/kg DS.</p> <p>De structuurwaarde wordt beoordeeld op basis van de structuurwaarde zoals weergegeven in de CVB veevoedertabellen, zie www.cvbdiervoeding.nl voor de meest actuele CVB veevoedertabellen. De volgende voeders worden o.a. tot krachtvoer gerekend: Corn Cob Mix (CCM), maiskolvensilage / maiskolvenschroot (MKS), bietenperspulp, bierborstel, aardappelvezels, gras- en luzernebrok.</p> <p>De volgende voeders worden o.a. tot ruwvoeder gerekend: vers gras, kuilgras, snijmais, hooi, stro, luzerne.</p> <p>Om met max. 35% krachtvoer te kunnen volstaan dient een groot deel van het ruwvoer aandeel in het rantsoen te bestaan uit energierijk ruwvoer, te weten: vers gras, kuilgras, snijmais of een ander, vergelijkbaar, energierijk ruwvoer. Een ander vergelijkbaar, energierijk diervoeder moet minimaal dezelfde hoeveelheid VEM (Voedereenheden voor melkproductie) per kg te bevatten als snijmais. Dit wordt beoordeeld op basis van de CVB veevoedertabellen, te vinden op de website van CVB.</p>	Controleer en noteer de samenstelling van het rantsoen dat door de boer gevoerd wordt op basis van de registraties in de Kringloopwijzer (bijlage 2A) of vergelijkbaar systeem en vergelijk dit met wat er wordt aangetroffen in de stal. Noteer het percentage krachtvoer.	HI
V01a	Krachtvoer van Europese oorsprong AANBEVELING	Minimaal 80% van de ingrediënten van het aangekochte droog- of krachtvoer heeft een aantoonbaar Europese herkomst.	<p>De grondstoffen voor het krachtvoer komen voor minimaal 80% uit geografisch Europa (zie de Beter Leven website voor een definitie hiervan).</p> <p>Er wordt BLK-gecertificeerd veevoer ontwikkeld in samenwerking met de veevoersektor.</p>	Controleer en noteer op basis van veevoerleverbonnen of het geleverde krachtvoer voldoet.	AANBEVELING
V01b	Krachtvoer zonder GMO's	Het krachtvoer is VLOG, GMP+ MI 105 of SKAL gecertificeerd. Uiterlijk per 01-07-2022.	Dit kan worden aangetoond door een VLOG, GMP+ MI 105 of SKAL certificaat of op basis van voerbonnen.	Controleer en noteer op basis van een geldig VLOG, GMP+ MI 105 of SKAL certificaat. Indien geen geldig certificaat controleer op basis van of voerbonnen of het krachtvoer voldoet.	AH
V02	Herkomst ruwvoer	Eventueel aangekochte ruwvoerders zijn geteeld in een straal van maximaal 100 km van het bedrijf.	<p>Ruwvoer: voedingsmiddel met een structuurwaarde hoger dan 1,10/kg DS. De 100 km grens geldt voor de locatie waar het ruwvoer verbouwd is. Per 01-01-2022 dient op aankoopbonnen de herkomst van de ruwvoerders te zijn vermeld.</p> <p>Tot 01-01-2024 geldt een uitzondering voor graszaadhooi en luzerne, mits deze binnen Nederland zijn verbouwd.</p>	Controleer en noteer a.d.h.v. de kringloopwijzer of vergelijkbaar systeem welk ruwvoer er aangekocht is. Aan de hand van aankoopbonnen wordt conformiteit met de norm bepaald.	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
V03	Duurzame soja	Alle soja in het voer is afkomstig van een gecertificeerd, duurzaam productiesysteem.	<p>Via Duurzame Zuivelketen is vastgelegd dat melkveehouders in Nederland alleen nog voer mogen afnemen van veevoerleveranciers die verantwoord gecertificeerde soja gebruiken. Alle leveranciers op de witte lijst van NZO zijn akkoord.</p> <p>Duurzame soja is ook onderdeel van de Keten Kwaliteit Melk (KKM) erkenning. Indien het bedrijf over een KKM erkenning beschikt is aan dit criterium voldaan.</p> <p>Andere toegestane certificaten van de leverancier zijn: RTRS, RTRS-gmo vrij, EKO, Biologisch, Donau/Europe soja, ProTerra, EcoSocial.</p> <p>Diervoederfabrikanten kunnen duurzame soja op drie manieren verwerken in de voeders:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fysiek aanwezig in de voeders 2. Via mass balance (de ingekochte duurzame soja wordt gemengd met niet-gecertificeerde sojastromen) 3. Via book&claim (veevoerleverancier koopt de verantwoorde soja niet fysiek, maar boekhoudkundig. De gecertificeerde soja wordt gemengd met de niet-gecertificeerde soja die aan de markt geleverd wordt. 	<p>Controleer en noteer of het bedrijf een KKM erkenning heeft.</p> <p>Zo nee, controleer of de leveranciers op de witte lijst voerleveranciers NZO staan.</p> <p>Zo nee, controleer en noteer of de leveranciers beschikken over de overige toegestane certificaten voor duurzame soja op basis van het betreffende register en/of een kopie van een geldig certificaat.</p>	AH
V03a	Duurzame soja	Per 01-01-2030 zit in het voer geen soja van buiten Europa.		Controleer en noteer, na 01-01-2030, op basis van veevoerleverbonnen of het rantsoen geen soja van buiten Europa meer bevat.	HI
V04	Duurzame palmproducten	Alle palmproducten (bijv. palmolie, palmpitschiffers) in het voer zijn afkomstig van een verantwoord productiesysteem.	<p>Nevedi monitort bij haar leden het gebruik van duurzame palmproducten. Een volledige ledenlijst van Nevedi is te vinden op de website van Nevedi.</p> <p>Andere toegestane certificaten van de leverancier zijn: EKO, Biologisch, RSPO.</p> <p>Diervoederfabrikanten kunnen duurzame palmproducten op drie manieren verwerken in de voeders:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fysiek aanwezig in de voeders 2. Via mass balance (de ingekochte duurzame palmproducten worden gemengd met niet-gecertificeerde palmstromen) 3. Via book&claim (veevoerleverancier koopt de verantwoorde palmproducten niet fysiek, maar boekhoudkundig. De gecertificeerde palmproducten worden gemengd met de niet-gecertificeerde palmproducten die aan de markt geleverd wordt. 	<p>Controleer en noteer of de voerleverancier lid is van Nevedi.</p> <p>Aansluitend of uitsluitend afzet in buitenland:</p> <p>Of controleer op basis van een kopie van de overige toegestane certificaten van de leverancier of er duurzame palmproducten zijn gebruikt.</p> <p>Biologisch: Controleer en noteer vermelding van biologisch op de aankoopbon van veevoer en certificering van de leverancier op het register van Skal.</p> <p>RSPO: Controleer en noteer certificering van de leverancier op het register van RSPO.</p>	AH
V04a	Verbod op palmproducten	Er worden geen palmproducten gebruikt in het diervoeder. Per 01-01-2030.		Controleer en noteer, na 01-01-2030, op basis van veevoerleverbonnen of geen palmproducten zijn gebruikt.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Drinkwater					
D01	Drinkwater permanent beschikbaar	Water is permanent beschikbaar voor alle dieren, ook voor het jongvee.	<p>Voor kalveren vanaf een leeftijd van 28 dagen moeten de drinkwaterpunten permanent zijn aangesloten op de waterleiding. Voor kalveren van een leeftijd jonger dan 28 dagen voldoet een permanent gevulde drinkemmer met water.</p> <p>Mag bij bijv. buitenuitloop of weidegang ook oppervlakte water (rivier, beek, sloot, kwelwater, etc.) zijn.</p>	<p>Controleer en noteer of er een permanente drinkwatervoorziening beschikbaar is.</p> <p>Controleer en noteer of het jongvee (vanaf 28 dagen) ook over een permanente drinkwater voorziening beschikken en controleer of jonge kalveren (tot 28 dagen oud) over een permanent gevulde drinkemmer beschikken.</p>	HI
D03	Maatregelen tegen vorst	Er worden voorzorgsmaatregelen getroffen om uitval van de drinkpunten te voorkomen in geval van vorst.	<p>Dit geldt voor alle diergroepen (droge koeien, lacterende koeien en jongvee).</p> <p>Voorbeelden van voorzorgsmaatregelen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Een systeem waarmee continu een waterstroom door de leidingen gehandhaafd wordt; - Een verwarmingssysteem van de leidingen; - Een systeem waarbij de leidingen onder de mestput doorlopen, waardoor ze verwarmd worden; - Buisisolatie. <p>Door een continue stroom van water door de leidingen, wordt ook voorkomen dat er plekken in de leidingen zijn met stilstaand water waar bacteriën groeien en aanslag ontstaat. <u>Na Bij</u> nieuwbouw en verbouw <u>na 16-05-2022</u> wordt daarom een systeem toegepast waarmee continu een waterstroom door de leidingen gehandhaafd.</p>	Controleer en noteer welke voorzorgsmaatregelen er in geval van vorst getroffen zijn.	HI
D04	Drinkwater in de weide	In de weide zijn een of meerdere drinkpunten aanwezig. De afstand tot een drinkwatervoorziening is voor een koe nooit meer dan 500 meter.	Een sloot mag meegeteld worden als drinkwaterpunt maar ieder perceel moet daarnaast tenminste over één drinkwaterpunt beschikken.	Meet en noteer de maximale afstand van de rand van de weide tot de drinkwatervoorziening bij een steekproef. Indien vee aanwezig in de wei en de afstand niet/niet veilig kan worden gemeten, volstaat een inschatting van de afstand.	HI
D05	Dagelijkse controle	De drinkpunten moeten dagelijks gecontroleerd worden op reinheid en functioneren en zo nodig gereinigd of hersteld worden.	Dit geldt voor alle diergroepen (droge koeien, lacterende koeien en jongvee).	Controleer en noteer de reinheid en het functioneren van drinkpunten. Vraag de veehouder hoe vaak de drinkwatervoorzieningen gecontroleerd worden.	AH
D06	Analyse waterkwaliteit	De kwaliteit van het drinkwater wordt minimaal 1x per jaar geanalyseerd.	<p>Het analyserend laboratorium is NEN-ISO/IEC 17025 geaccrediteerd.</p> <p>Tussen twee opeenvolgende analyses zit minimaal 4 maanden.</p>	Controleer en noteer of de jaarlijkse analyse heeft plaatsgevonden.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
D06a	Analyse waterkwaliteit	De monsters moeten op dierniveau (drinker of trog) genomen worden, niet op bronniveau.	Er wordt bij zowel bij de melkgevende, de droge koeien en het jongvee een watermonster genomen. Het gaat dus om 3 watermonsters per keer. Op de begeleidende formulieren dient duidelijk te worden vermeld waar en bij welke diersoort een monster is genomen.	Controleer en noteer of de monsters op dierniveau (drinker of trog) genomen worden. Vraag na op welke manier de monsters genomen zijn.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie																																										
D06b	Analyse waterkwaliteit	Drinkwatermonsters worden door een onafhankelijk monsternemer genomen.	Een onafhankelijke monsternemer is bijvoorbeeld de controleur van de Certificatie Instelling, de bedrijfseigen dierenarts of een gespecialiseerde drinkwater monsternemer (bijv. iemand die beroepsmatig veehouderijbedrijven adviseert over drinkwaterkwaliteit en daarbij regelmatig drinkwatermonsters neemt). NVT bij oppervlakte water (rivier, beek, sloot, kwelwater, etc.).	Vraag na en noteer wie de monsters genomen heeft en welke punten bemonsterd zijn. Controle a.d.h.v. facturen en testrapportages.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH																																										
D06c	Analyse waterkwaliteit	Een drinkwater monster wordt zowel chemisch als bacteriologisch geanalyseerd.	Als het bedrijf gebruik maakt van leidingwater hoeft er geen chemisch onderzoek plaats te vinden, aangezien het waterleidingbedrijf op basis van wetgeving regelmatig op chemische parameters moet controleren.	Controleer en noteer a.d.h.v. facturen en testrapportages.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH																																										
D06d	Analyse waterkwaliteit	De analyse moet aantonen dat het drinkwater voor de dieren van voldoende kwaliteit is. Indien van de uitslag van de analyse afwijkt van de standaard, worden maatregelen genomen om de waterkwaliteit te verbeteren en wordt de analyse herhaald totdat er wel aan de standaard wordt voldaan.	Voor rundvee gelden onderstaande grenswaarden voor geschiktheid als drinkwater. De waarden in de kolom 'goed' kunnen als veilig voor de betreffende diersoort worden beschouwd. De waarden in de kolom 'afwijkend' worden beschouwd als (ernstig) risicovol voor de betreffende diersoort en voldoen niet aan dit criterium. <table border="1"> <thead> <tr> <th>Parameter:</th> <th>Goed</th> <th>Afwijkend</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>pH:</td> <td>5 tot 8</td> <td>< 4 & > 9</td> </tr> <tr> <td>Ammonium (mg/L):</td> <td>< 2</td> <td>> 10</td> </tr> <tr> <td>Nitriet (mg/L):</td> <td>< 0,1</td> <td>> 1,0</td> </tr> <tr> <td>Nitraat (mg/L):</td> <td>< 100</td> <td>> 200</td> </tr> <tr> <td>Chloride (mg/L):</td> <td>< 250</td> <td>> 2000</td> </tr> <tr> <td>Natrium (mg/L):</td> <td>< 800</td> <td>> 1500</td> </tr> <tr> <td>IJzer (mg/L):</td> <td>< 0,5</td> <td>> 10</td> </tr> <tr> <td>Mangaan (mg/L):</td> <td>< 1</td> <td>> 2</td> </tr> <tr> <td>Sulfaat (mg/L):</td> <td>< 100</td> <td>> 250</td> </tr> <tr> <td>Hardheid (oD):</td> <td>> 4 & < 15</td> <td>> 25</td> </tr> <tr> <td>Gisten en schimmels:</td> <td></td> <td>> 10.000</td> </tr> <tr> <td>E. coli (kve/ml):</td> <td>< 10</td> <td>> 100</td> </tr> <tr> <td>Totaal kiemgetal (kve/ml):</td> <td>< 10.000</td> <td>> 100.000</td> </tr> </tbody> </table> Bron: Gezondheidsdienst voor Dieren Afwijken van deze standaard is alleen toegestaan als dit is terug te herleiden tot een additief dat is voorgeschreven door de bedrijfseigen dierenarts.	Parameter:	Goed	Afwijkend	pH:	5 tot 8	< 4 & > 9	Ammonium (mg/L):	< 2	> 10	Nitriet (mg/L):	< 0,1	> 1,0	Nitraat (mg/L):	< 100	> 200	Chloride (mg/L):	< 250	> 2000	Natrium (mg/L):	< 800	> 1500	IJzer (mg/L):	< 0,5	> 10	Mangaan (mg/L):	< 1	> 2	Sulfaat (mg/L):	< 100	> 250	Hardheid (oD):	> 4 & < 15	> 25	Gisten en schimmels:		> 10.000	E. coli (kve/ml):	< 10	> 100	Totaal kiemgetal (kve/ml):	< 10.000	> 100.000	Beoordeel en noteer testresultaten en indien van toepassing controleer of herstellende maatregelen zijn genomen en opnieuw monsters zijn geanalyseerd.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
Parameter:	Goed	Afwijkend																																													
pH:	5 tot 8	< 4 & > 9																																													
Ammonium (mg/L):	< 2	> 10																																													
Nitriet (mg/L):	< 0,1	> 1,0																																													
Nitraat (mg/L):	< 100	> 200																																													
Chloride (mg/L):	< 250	> 2000																																													
Natrium (mg/L):	< 800	> 1500																																													
IJzer (mg/L):	< 0,5	> 10																																													
Mangaan (mg/L):	< 1	> 2																																													
Sulfaat (mg/L):	< 100	> 250																																													
Hardheid (oD):	> 4 & < 15	> 25																																													
Gisten en schimmels:		> 10.000																																													
E. coli (kve/ml):	< 10	> 100																																													
Totaal kiemgetal (kve/ml):	< 10.000	> 100.000																																													
Weidegang																																															
W01	Weidegang registratie	De periodes van weidegang worden geregistreerd voor alle koeien (lacterende koeien, droge koeien en jongvee). Wanneer weidegang onmogelijk is, worden die dagen door de veehouder met reden genoteerd.	Weidegang is bijvoorbeeld onmogelijk buiten het weideseizoen of wanneer er sprake is van extreme weersomstandigheden. Voor de registratie voor melkgevende koeien wordt een methode zoals vermeld door Stichting Weidegang gebruikt. Dit is te raadplegen via: www.weidemelk.nl . Voor jongvee en droge koeien houdt de veehouder een weidegangkalender bij. Dit wordt tevens digitaal doorgegeven aan de ketenregisseur. Droge koeien mogen ook toegang krijgen tot een uitloop met een zachte bodem.	Controleer en noteer of de veehouder bijhoudt op welke perioden er weidegang is en welke perioden dagen de dieren niet beweiden zijn, met reden.	Lacterende koeien: HI Overige diergroepen: 1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: HI																																										

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
W02	Omvang weidegang	Melkkoeien hebben minimaal 150 dagen per jaar met minimaal 8 uur per dag beschikking over weidegang.	<p>Uitgezonderd hiervan zijn verse melkkoeien (max. 14 dagen na afkalven) en zieke melkgevende koeien.</p> <p>I.p.v. min. 150 dagen 8 uur mag ook gerekend worden met: gedurende minimaal 1200 uur en ten minste 150 dagen per jaar grazen alle melkkoeien op een weide met voldoende grasaanbod, zodat de dieren voortdurend hun natuurlijk graasgedrag kunnen uitoefenen.</p> <p>De weide moet voldoende grasaanbod hebben, zodat de dieren voortdurend hun natuurlijke graasgedrag kunnen uitoefenen.</p> <p>Als uitzondering geldt wanneer de weersomstandigheden het niet toelaten.</p>	<p>Controleer Z-net op deelname veehouder voor Stichting Weidegang deelname en noteer dit.</p> <p>Elk jaar dienen de weidegangcriteria W01 t/m W06 te worden gecontroleerd tijdens de BLk controle bij melkkoeien.</p> <p>Controleer en noteer op basis van de registratie van de weidegang door de veehouder het aantal dagen/jaar en uren/dag dat de melkkoeien weidegang kregen.</p>	HI
W03	Uitloop droge koeien	<p>Droge koeien krijgen na nieuwbouw of verbouw permanent toegang tot een voor hen passende buitenloop.</p> <p>Bij algehele verbouw of nieuwbouw van het bedrijf na 16-05-2022, doch uiterlijk met ingang van 01-01-2040.</p>	<p>De uitloop is minstens 20 m² per koe. Dieren moeten altijd vrijwillig naar binnen en naar buiten kunnen lopen.</p> <p>Een passende uitloop is niet verhard en begroeid met gras. Verdrassing van de uitloop moet voorkomen worden.</p>	Noteer bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 of de droge koeien permanent toegang tot een buitenloop hebben.	HI
W04	Weidegang jongvee	Alle jongvee krijgt minstens 100 dagen weidegang in hun eerste twee levensjaren.	Dit geldt per dier, niet gemiddeld over al het jongvee. Verdrassing van de weide moet voorkomen worden.	Raadpleeg de registratie door de veehouder van de weidegang en noteer het aantal dagen/jaar en uren/dag dat het jongvee weidegang krijgt.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
W05	Veebezetting beweiding	De veebezetting is max. 7 melkkoeien per hectare beweidbaar grasland.		Bereken en noteer het gemiddeld aantal koeien per hectare beweidbaar grasland. Bepaal het gemiddeld aantal koeien (over de periode van de gecombineerde opgave) op basis van de registraties uit de Melkproductie registratie (MPR) of het automatische melksysteem/melkrobot. Bepaal het aantal hectare beweidbaar grasland op basis van laatste gecombineerde opgave bij RVO.	AH
W06	Bescherming weer	<p>Op de weide is bescherming tegen weersinvloeden (met name zon) aanwezig die voor alle koeien tegelijk te gebruiken is.</p> <p>Vanaf 01-01-2023.</p>	<p>De bescherming wordt aangebracht aan de zijde van de weide waar de zon het langst staat.</p> <p>Aan dit criterium is ook voldaan indien de dieren zelf altijd vrij kunnen kiezen om terug de stal in te gaan.</p> <p>Jongvee mag in de zomer binnen gehouden worden om hittestress te vermijden, wanneer aan het minimaal aantal dagen zoals vermeld in criterium W04 voldaan wordt.</p>	Controleer en noteer (vanaf 01-01-2023) of er op de weide bescherming tegen weersinvloeden (zon) aanwezig is.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Huisvesting - Algemeen (voor alle diergroepen: lacterende koeien, droge koeien, fokstieren en jongvee)					
H01	Staltype	Een aanbindstal is niet toegestaan.	<p>Een vrijloopstal en ligboxenstal zijn toegestaan.</p> <p>Een ligboxenstal bestaat uit loopgedeeltes van beton, eventueel bekleed met rubber, en afgescheiden ligboxen waar de dieren in kunnen gaan liggen.</p> <p>In een vrijloopstal zijn geen ligboxen en het lig- en loopgedeelte is (deels) gecombineerd. De stal heeft een zachte, vervormbare bodem of vloer bedekt met bijvoorbeeld compost, zand of stro (geen rubber). Een potstal valt ook onder een vrijloopstal.</p>	Controleer en noteer of het geen aanbindstal betreft.	Uitsluiting
H01a	Vervangen ligboxenstal	<p>Voor de droge koeien, het jongvee, en het kraamhok dient een potstal of vrijloopstal aanwezig te zijn.</p> <p>Bij volledige nieuw- of verbouw na 16-05-2022, doch uiterlijk vanaf 01-01-2040.</p>	Jongvee tot 4 maanden leeftijd wordt in strohokken gehuisvest, criteria HK01 – HK15 beschrijven huisvesting voor jongvee.	Controleer en noteer bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 of de droge koeien, het jongvee en het kraamhok uit potstal of vrijloopstal bestaat.	Schorsing
H02	Bereikbaarheid voorzieningen	Alle voorzieningen (drinkplaatsen, schuurborstels, vreetplekken en ligruimten) moeten gelijkmatig over de stal verdeeld zijn en door alle dieren van minimaal twee kanten benaderd kunnen worden.	Als voorbeeld: een drinkbak die is geplaatst tegen de achterwand kan afhankelijk van de praktijksituatie max. van 3 kanten worden benaderd. Een waterbad in een hoek kan van max. 2 kanten worden benaderd.	Controleer en noteer of drinkpunten, vreetplekken, schuurborstels en ligplaatsen gelijkmatig over de stal zijn verdeeld en door alle dieren van 2 kanten kunnen worden benaderd.	HI
H03	Aanbinden voor korte duur	<p>Het vastzetten van dieren voor lange periodes is niet toegestaan.</p> <p>Het tijdelijk vastzetten van dieren voor periodes van max. 3 uur is toegestaan mits gedurende de periode van vastzetten visueel en auditief contact met de kudde mogelijk is.</p>	Tijdelijk vastzetten is alleen toegestaan in verband met veterinaire behandeling of bekappen van de klauwen.	Controleer en noteer of dieren niet langer dan 3 uur worden vastgezet en of tijdens het vaststaan visueel en auditief contact met de rest van de kudde mogelijk is.	HI
H04	Ventilatie	De stal is natuurlijk geventileerd.	Zo nodig wordt de luchtverversing mechanisch ondersteund.	Controleer en noteer of de stal natuurlijk geventileerd wordt.	HI
H04a	Ventilatie	<p>Minimaal 60% van de zijwanden is open, deels afsluitbaar met gordijn of windbreekgaas.</p> <p>Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022, doch uiterlijk met ingang van 01-01-2040.</p>		Controleer en noteer bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 of 60% van de zijwanden open, deels afsluitbaar met gordijn of windbreekgaas is.	HI
H05	Luchtvochtigheidsmeter	De luchtvochtigheid wordt gemeten op dierniveau.	In elke ruimte waar koeien zijn gehuisvest is op dierniveau een luchtvochtigheidsmeter aanwezig.	Controleer en noteer de aanwezigheid van luchtvochtigheidsmeters op dierniveau.	HI
H06	Daglicht	De stal is voorzien van daglichtdoorlatend oppervlakte welke tenminste 10% van het voor de dieren bereikbare vloeroppervlak (loopruimte, ligruimte, etc.) beslaan.	<p>Criteria over daglicht gelden voor alle diergroepen (droge koeien, lacterende koeien en jongvee).</p> <p>De Dierenbescherming ontwikkelt nog een criterium t.a.v. daglicht doorlatend oppervlakte voor kalveren tot 28 dagen leeftijd. Hierover zal t.z.t. een specifieke eis worden toegevoegd.</p>	<p>Meet en noteer de binnenmaat van de daglicht doorlatende oppervlaktes. Bereken en noteer % daglicht doorlatend oppervlak en of de oppervlaktes (lichtplaten, ramen) daadwerkelijk daglicht doorlaten (bijv. of de oppervlaktes schoon zijn).</p> <p>Controleerbaarheid geldt per stal, gemiddeld percentage minstens 10% over hele stal.</p>	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H06a	Vergroten daglichtdoorlatend oppervlak	De stal is voorzien van daglichtdoorlatend oppervlakte welke tenminste 40% van het voor de dieren bereikbare vloeroppervlak beslaan. Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022, doch uiterlijk met ingang van 01-01-2040.		Controleer en noteer bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 of het daglicht doorlatend oppervlak tenminste 40% is.	HI
H06c	Vervuiling daglichtdoorlatend oppervlakte	Het daglichtdoorlatend oppervlak is schoon/niet vervuild.	Het daglichtdoorlatend oppervlak is niet schoon/vervuild als het doorlaten van daglicht gehinderd wordt, bijvoorbeeld door alggroei of andere soorten bevuiling.	Controleer en noteer of het daglicht doorlatend oppervlak schoon/niet vervuild is.	HI
H06d	(Kunst)licht sterkte	(Kunst)licht sterkte in de stal is overdag minstens 100 Lux en 's nachts tussen de 20 en 50 Lux. Bij nieuw- en verbouw na <u>16-05-2022</u> <u>01-02-2022</u> is dit overdag minstens 120 lux.	Indien genoeg daglicht aanwezig is, hoeft het kunstlicht niet aan te staan.	Meet en noteer de Lux kunstlicht aanwezig in de stal. Meet met behulp van een jaarlijks gekalibreerde Luxmeter de lichtsterkte op ooghoogte van de dieren op 3 verschillende plaatsen in de stal. Noteer gemiddelde aantal Lux. Controleer en noteer of er een dimfunctie/instelling voor 's nachts is.	AH
H07	Dag- nachtritme	Er moet een duidelijk dag- en nachtritme in de stal zijn met een schemerperiode tussen zonsopgang en zonsondergang.	Er is een aaneengesloten periode in de nacht van minstens 6 uur met een laag lichtniveau (tussen de 20 en 50 lux) om de runderen te laten rusten.	Noteer gehanteerde lichtregime.	AH
H08	Ligbedding ligboxen	De ligboxen zijn voorzien van een zachte, vervormbare en warmte isolerende ligbedding.	Zachte, vervormbare, warmte isolerende ligbedding bestaat uit: - Een koematras of waterbed volledig bedekt met strooisel, of; - Een diepstrooisel ligbox (bijv. zaagsel, stro, zand of vergelijkbaar natuurlijk materiaal) met strooiselkering (rand) aan voor- en achterzijde van de box van min. 15 cm hoog (gemeten loodrecht vanaf de bodem). Indien boxen in een dubbele rij liggen en aan de kopkant op elkaar aansluiten is daar geen strooiselkering vereist. De ligbox mag niet alleen bestaan uit bijv. een koematras of waterbed zonder strooisel. Dit geldt voor alle hokken met ligboxen.	Bepaal en noteer welke ligbedding aanwezig is, hoe dik de strooisellaag is, of er strooiselkering aanwezig is en hoe hoog deze is.	HI
H09	Hygiëne ligbox	De ligboxen horen schoon en droog gehouden te worden en moeten daartoe dagelijks gereinigd en ingestrooid worden.	Een box is vuil als er op >10% van het oppervlakte mest ligt en/of de bodem/mat los ligt waardoor de ondergrond bevuild is.	Bepaal en noteer of de ligboxen vuil zijn.	HI
H10	Hygiëne vloeren	De vloeren in de stal moeten altijd schoon en tredzeker zijn en niet tot uitglijden leiden. Plasvorming moet vermeden worden.	De vloer is niet schoon/vuil als er plassen liggen, als de vloer glad is van de mest/het vuil en als er op > 10% van de vloer een laag mest van meer dan 2 centimeter ligt.	Controleer en noteer of de vloer schoon en tredzeker is.	HI
H11	Vloer tussen de ligboxen	De vloeren in de gang tussen de ligboxen moeten ruw zijn om de dieren grip te geven.	De vloer moet ruw zijn, bij voorkeur is de vloer bedekt met rubber met profiel, maar ze mag ook van beton met profiel zijn. Bij rubberen vloer mag tussen het rubber ander materiaal voorkomen (bijvoorbeeld beton) voor de grip en mestafvoer.	Controleer en noteer of de vloeren ruw zijn.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H11a	Vloeruitvoering ligboxenstal	De vloeren zijn zacht en vervormbaar. Bij ver- of nieuwbouw na 16-05-2022, doch uiterlijk met ingang van 01-01-2030.	Er is rubberbedekking op de vloeren aangebracht, of minimaal 10cm stro of zand. Dit gebeurt in elk geval op druk gebruikte vloergedeelten zoals de wachtruimte, de melkstal en de ruimtes tussen de ligboxen. Om de melkstal goed te kunnen reinigen is, in overeenstemming met melkkwaliteitssystemen, in de melkstal slechts rubber toegestaan.	Controleer en noteer bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 of de vloeren met rubber of stro/zand bekleed zijn.	HI
H11b	Vloeruitvoering vrijloopstal	De vloer is dicht en is ingestrooid met een droge, losse laag van minstens 10 cm stro, zand of ander geschikt materiaal.	Het materiaal moet zo zijn dat de dieren altijd een zachte, vervormbare en droge ligplek hebben. Alleen achter het voerhek is een dichte betonnen vloer of een stuk roostervloer toegestaan.	Controleer en noteer of het materiaal op de vloer zacht, vervormbaar en droog is.	HI
H12	Geen doodlopende uiteinden	Om stress te vermijden mogen er geen doodlopende uiteinden van gangen zijn. Na Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022, doch uiterlijk vanaf 01-01-2040.	Bij het jongvee kan een doodlopend einde voorkomen worden door de breedte van de loopgang achter het voerhek zo breed te maken dat de dieren elkaar moeiteloos kunnen ontwijken. Hiertoe moet de loopgang achter het voerhek minimaal 3,5 meter breed zijn.	Controleer en noteer bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 of er doodlopende ruimtes aanwezig zijn.	HI
H13	Verwondingsvrije omgeving	De stal is zo gebouwd en ingericht dat de dieren zich niet kunnen verwonden.	Er zijn geen uitsteeksels waar dieren zich aan kunnen verwonden, vloeren, muren en afscheidingen zijn stabiel, vlak en stevig.	Controleer en noteer tijdens de rondgang of uitsteeksels aanwezig zijn waar de dieren zich aan kunnen verwonden.	HI
H14	Schuurvoorziening, roterende koeborstel	Alle dieren moeten een schuurvoorziening hebben, bijv. een schuurborstel. Deze moeten goed te reinigen zijn en zo nodig vernieuwd worden. Voor de lacterende koeien zijn dit automatisch roterende koeborstels.	Er moet minimaal 1 schuurborstel per 60 koeien zijn. Ook jongvee gehouden in groepen en droge koeien moeten een schuurvoorziening hebben, dit mag een vaste borstel zijn.	Controleer en noteer of er per 60 koeien, bij het jongvee en bij de droge koeien minimaal 1 schuurborstel aanwezig is. Controleer en noteer of dit bij de melkgevende koeien een automatisch roterende koeborstel betreft.	AH
H15	Mestverwijdering niet ingestrooide gebieden	Niet ingestrooide loopgebieden moeten minstens twee keer per dag van mest worden ontdaan. Met de hand, een mestschuif of een mestrobot.	Als een mestschuif of -robot gebruikt wordt, moet deze gedurende het belangrijkste vreetmoment stilstaan, overdag regelmatig werken en 's nachts verminderd werken. Niet van toepassing bij potstallen en vrijloopstallen.	Controleer en noteer of de niet-ingestrooide loopgebieden minstens twee keer per dag van mest worden ontdaan.	AH
H17	Ruwvoer	Er is altijd vers ruwvoer beschikbaar op alle vreetplaatsen.	Dit geldt voor alle runderen. De definitie van ruwvoer is opgenomen in V01.	Controleer en noteer of ruwvoer permanent aanwezig is bij alle vreetplaatsen.	HI
H19	Drinkruimte	Enkelvoudige werkende drinkers zijn aanwezig voor minimaal 1/15 koeien of troggen minimaal 7 cm per koe.	Dit geldt voor zowel melkgevende koeien, droge koeien als jongvee.	Bereken en noteer het aantal enkelvoudige drinkers per koe en/of aantal cm trog per koe. Van een trog dient het aantal cm van de binnenmaat te worden opgemeten en gedeeld door 7 cm.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H19a	Minimum aantal drinkpunten	Per groep dieren zijn minimaal 2 drinkpunten aanwezig	<p>Dit geldt voor zowel melkgevende koeien, droge koeien als jongvee</p> <p>Een drinkpunt is één plek waar water beschikbaar is. Dit kan zowel één of meer individuele drinkers bij elkaar als een trog zijn.</p> <p>Een drinkpunt mag worden gedeeld met één ander hok. In dit geval zit het drinkpunt in de afscheiding tussen de twee hokken, op zo'n manier dat dieren uit beide hokken kunnen drinken.</p>	Bepaal en noteer of er voldoende drinkpunten per groep koeien aanwezig is.	HI
H19b	Afstand tussen drinkpunten binnen	Er zit max 32 m ruimte tussen de werkende drinkpunten	<p>Drinkpunten zijn evenredig verdeeld over de stal/het hok, d.w.z. dat alle drinkpunten niet naast elkaar zitten, maar zo ver mogelijk van elkaar af.</p> <p>Een drinkpunt is één plek waar water beschikbaar is. Dit kan zowel één of meer individuele drinkers bij elkaar als een trog zijn.</p>	Meet en noteer de ruimte tussen de drinkwaterplekken in de stal die het verst van elkaar af zitten. Controleer of er tussen werkende drinkpunten ongeveer evenveel ruimte zit, maar niet meer dan 32 meter.	HI
H20	Maten kleinere rassen	Voor kleinere rassen dan Holstein Friesians mogen afwijkende maatvoeringen gebruikt worden.	<p>Een bedrijf komt in aanmerking voor maatvoering voor kleinere rassen wanneer de schofthoogte van alle aanwezige koeien gemiddeld 135 centimeter is, en maximaal 140 cm.</p> <p>Het gaat om afwijkende maatvoering voor ligboxen en de loopgang achter het voerhek.</p>	Meet de schofthoogte van de hoogste koe op, en check voor de gemiddelde hoogte de registratie van de veehouder. Noteer bevindingen.	HI
Huisvesting - Aanvullende criteria voor: lacterende en droge koeien					
H21	Loopruimte in vrijloopstal	De loopruimte per melkkoe in een potstal of een andere vrijloopstal is minimaal 10 m ² .	De ligruimte mag bij de loopruimte gerekend worden.	Meet en noteer de totale ruimte permanent beschikbaar voor de melkkoeien. Bepaal of de ruimte voldoet.	HI
H21a	Ligruimte in vrijloopstal	De ligruimte is minimaal 6,5 m ² per aanwezige melkkoe.	<p>De genoemde oppervlaktes per melkkoe betreffen alleen de voor de dieren bereikbare staloppervlakten. Voor de dieren bereikbare oppervlakten dienen de dieren regelmatig en zelfstandig te kunnen bereiken (loopgangen, ligboxen, vreethek). De wachtruimte (indien niet permanent bereikbaar voor de dieren) en de melkstal worden niet meegerekend bij de genoemde oppervlaktes per dier.</p> <p>Wanneer er geen sprake is van een aparte afkalfstal, wordt de oppervlakte van de afkalfstal aanvullend toegevoegd aan de totale ligruimte van dit criterium. Zie criterium Gz10b voor de afmetingen.</p>	Meet en noteer de specifieke ingestrooide ligruimte. Alleen voor de dieren bereikbare oppervlaktes. Wachtruimte en stal mogen niet worden meegerekend. Totale beschikbare ligruimte delen door aantal melkkoeien aanwezig in de ruimte tijdens de controle. Bepaal of de ligruimte per aanwezige koe voldoet en noteer dit.	HI
H21b	Loopruimte in ligboxenstal	<p>De loopruimte is minimaal 7,5 m² per aanwezige melkkoe.</p> <p>Bij ver- en nieuwbouw na 16-05-2022, doch uiterlijk met ingang van 01-01-2040.</p>	Loopruimte in een ligboxenstal wordt berekend exclusief de ligboxen. Een wachtruimte voor een melklokaal wordt hierin niet meegerekend als loopruimte.	Meet en noteer de totale loopruimte permanent beschikbaar per aanwezige melkkoe. Alleen voor de dieren bereikbare oppervlaktes. Wachtruimte en ligboxen mogen niet worden meegerekend. Totale beschikbare loopruimte delen door aantal koeien aanwezig in de ruimte tijdens de controle. Bepaal of de ruimte voldoet.	HI
H22	Inhoud van de stal	De stalinhoud is minimaal 40 m ³ per melkkoe.		Controleer en noteer of de stalinhoud minimaal 40 m ³ per melkkoe is.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H23	Aantal ligboxen	Er is minstens 1,0 ligbox voor elke melkkoe.	Ligboxen die meegeteld worden moeten permanent voor de koeien toegankelijk zijn.	Tel en noteer het aantal ligboxen en bereken of er minstens 1,0 ligbox per melkkoe is.	HI
H24	Maten ligboxen	De melkkoeien moeten de mogelijkheid hebben verschillende ligposities in te nemen (bijv. borstligging, zijdeligging, gestrekt voorbeen). Daarnaast moeten ze ongehinderd hun liggedrag kunnen vertonen.	<p>Minimale voorwaarden aan ligboxen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Totale lengte is minimaal 260 cm; - Lengte ligvlak alle boxen minstens 180 cm (incl. beslag koematras, excl. strooiselkering); - Voor het zwaaien van de kop moet er tussen tegenover elkaar liggende boxen of tussen de ligboxen en de muur minstens 80 cm vrije ruimte (geen obstakels hoger dan 15 cm) vanaf de knieboom gemeten naar voren beschikbaar zijn, dit mag bij tegenover elkaar liggende boxen ook de ruimte van de overliggende box zijn; - Schoftboom bevindt zich minstens 115 cm boven het ligvlak; - De breedte van de ligboxen is minimaal 110 cm. <p>Zie de Beter Leven website voor een meetinstructie.</p>	<p>Meet en noteer één van twee tegenover elkaar geplaatste ligboxen, en één aan de muur grenzende ligbox. Indien er visueel verschillende ligboxen zijn, dienen de afwijkende ligboxen ook opgemeten te worden.</p>	HI
H24a	Maten ligboxen vergroten	Ligboxen worden vergroot. Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022, maar uiterlijk vanaf 01-01-2030	<p>Na Bij nieuw- of verbouw <u>na 16-05-2022</u> maar uiterlijk vanaf 01-01-2030 voldoen ligboxen minimaal aan de volgende maten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Breedte ligvlak minstens 120 cm. - Lengte ligvlak minstens 190 cm (incl. beslag koematras, excl. strooiselkering) - Lengte wandboxen minstens 280 cm - Lengte tegenover elkaar liggende boxen minstens 250 cm. - Schoftboom minstens 115 cm boven het ligvlak - Positionering schoftboom = diagonaal minstens 200 cm, horizontaal minstens 163 cm. - Voor het zwaaien van de kop moet er tussen tegenover elkaar liggende boxen minstens 90cm vrije ruimte (geen obstakels hoger dan 15 cm) naar voren beschikbaar zijn; <p>Zie de Beter Leven website voor meetinstructies.</p>	<p>Meet en noteer één van twee tegenover elkaar geplaatste ligboxen, en één aan de muur grenzende ligbox. Indien er visueel verschillende ligboxen zijn, dienen de afwijkende ligboxen ook opgemeten te worden.</p>	HI
H24b	Maten ligboxen kleinere rassen	Voor kleinere rassen mogen afwijkende maatvoeringen voor ligboxen gebruikt worden.	<p>Maatvoering is:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Breedte ligvlak minstens 105 cm - Lengte ligvlak minstens 165 cm (incl. beslag koematras, excl. strooiselkering) - Lengte wandboxen minstens 245 cm - Lengte tegenover elkaar liggende boxen minstens 220 cm. - Schoftboom minstens 100 cm boven het ligvlak - Positionering schoftboom = diagonaal minstens 175 cm, horizontaal minstens 142 cm - Voor het zwaaien van de kop moet er tussen tegenover elkaar liggende boxen minstens 80 cm vrije ruimte (geen obstakels hoger dan 15cm) naar voren beschikbaar zijn 	<p>Meet en noteer één van twee tegenover elkaar geplaatste ligboxen, en één aan de muur grenzende ligbox. Indien er visueel verschillende ligboxen zijn, dienen de afwijkende ligboxen ook opgemeten te worden. Noteer afwijkingen.</p>	HI
H25	Doorsteken	Er is minstens 1 doorsteek van liggedeelte naar voerhek per 16,5 m. Na Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022, maar uiterlijk vanaf 01-01-2040.	<p>Doorsteken hebben een breedte van minstens 2 ligboxen (2 x 120cm = 240cm).</p> <p>Er mogen geen obstakels in de volledige breedte van de loopgang worden geplaatst. Bij het plaatsen van een obstakel dient bovenop de vereiste vrije breedte tenminste 0,70 m. extra vrije breedte te worden gerealiseerd. Objecten die zich aan het eind van een loopgang bevinden waar geen sprake is van hinder voor elkaar passerende dieren, worden niet als een obstakel gerekend.</p>	<p>Controleer en noteer na bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 hoeveel doorgangen per 16,5 m liggedeelten er zijn, en hoe breed deze doorgangen zijn.</p>	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H26	Aantal effectieve ruwvoer vreetplaatsen	Een effectieve vreetplaats is vrij toegankelijk voor de koeien, bevat voer en is minimaal 65 cm breed. Na Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 maar uiterlijk vanaf 01-01-2040 mag de vreetplaatsbreedte niet minder dan 75 cm zijn.		Bepaal en noteer het aantal effectieve vreetplaatsen door de lengte van het voerhek op te meten (alleen dat deel dat vrij toegankelijk is voor de koeien en waar ook echt voer voor ligt) en deze te delen door 65 cm.	HI
H26a	Aantal vreetplaatsen - melkgevende koeien, jongvee	Er is minstens 0,8 effectieve vreetplaats per BLK dierplaats voor melkgevende koeien en jongvee. Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 , maar uiterlijk vanaf 01-01-2030 is er minstens 1,05 effectieve vreetplaats per melkgevende koe en stuks jongvee.	Bij stallen met een melkrobot moet het aantal dieren dat maximaal tegelijk toegang krijgt tot de voederhekken gelijk zijn aan het aantal effectieve vreetplaatsen. Dit geldt voor de melkgevende koeien en het jongvee.	Vergelijk en noteer het aantal vreetplaatsen met het aantal BLK dierplaatsen in de stal en het aantal koeien dat aanwezig is in de stal. Controleer of er minstens 0,8 effectieve vreetplaats per BLK dierplaats en aanwezige koe is. Controleer en noteer bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 of vanaf 01-01-2030 of er minimaal 1,05 vreetplaats per BLK dierplaats en aanwezige koe is.	HI
H27	Hoogte voerhek	Koeien schuren niet met hun nek tegen de bovenkant van het voerhek tijdens het vreten. De hoogte van het voerhek voor melkkoeien is minimaal 150 cm. Bij nieuw- of verbouw vanaf 16-05-2022, maar uiterlijk vanaf 01-01-2040 is de hoogte van het voerhek minimaal 160 cm.	Dit is gemeten vanaf de vloer aan de kant van de koeien tot de bovenkant van het voerhek (onderkant horizontale buis). Voor een verduidelijking, zie de meetinstructie op de Beter Leven website. Alternatief kan het voerhek gekanteld worden zodat de dieren niet met hun nek tegen de horizontale buis aan komen tijdens het vreten. Een beschrijving van de bepaling voor de hoogte is weergegeven in BLK meetinstructie: ligbox, vreetplaats, voerhek, trog. Vanaf 16-05-2022 is een voerhek (inclusief ondermuur) dat lager dan 150 cm is, minimaal 30 cm gekanteld. De 30 centimeter is de horizontale afstand van de bovenbuis gemeten tot aan de bevestigings/standpaal. Wanneer de dieren niet met hun nek tegen de horizontale buis aan kunnen komen, wordt aan dit criterium voldaan. Bijvoorbeeld bij een buizenvoerhek waarvan de buis naar voren is geplaatst.	Beoordeel en noteer of de hoogte van het voerhek voldoet.	HI
H27b	Maten voerhek kleinere rassen	Voor kleinere rassen mogen afwijkende maatvoeringen voor het voerhek gebruikt worden. Koeien schuren niet met hun nek tegen de bovenkant van het voerhek tijdens het vreten. De hoogte van het voerhek voor melkkoeien van kleinere rassen is minimaal 145 cm.	Dit is gemeten vanaf de vloer aan de kant van de koeien tot de bovenkant van het voerhek (onderkant horizontale buis). Voor een verduidelijking, zie de meetinstructie op de Beter Leven website. Wanneer de dieren niet met hun nek tegen de horizontale buis aan kunnen komen, wordt aan dit criterium voldaan. Bijvoorbeeld bij een buizenvoerhek waarvan de buis naar voren is geplaatst.	Beoordeel en noteer of de hoogte van het voerhek voldoet.	HI
H28	Krachtvoer	De melkkoeien kunnen beschermd krachtvoer opnemen.	Beschermd wil zeggen dat andere koeien de koe in de krachtvoer box niet kunnen duwen en geen kopstoot kunnen geven door middel van een afsluithek die achter de koe zakt als zij in de krachtvoer box staat.	Noteer of de koe beschermd krachtvoer kan opnemen.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Opvolgende jaren: HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Huisvesting - aanvullende criteria voor lacterende koeien					
H29	Loopgang voerhek	De breedte van de loopgang achter het voerhek voor lacterende koeien is minimaal 3 m. Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022, maar uiterlijk vanaf 01-01-2040 is de breedte van de loopgang achter het voerhek voor melkgevende koeien minimaal 3,75 m.	De loopgangen voor lacterende koeien moeten breed genoeg zijn zodat koeien elkaar makkelijk kunnen passeren, zonder conflict. Er mogen geen obstakels in de volledige breedte van de gang achter de voerplaatsen in het voerhek worden geplaatst. Bij het plaatsen van een obstakel dient bovenop de vereiste vrije breedte tenminste 0,70 m extra vrije breedte achter het voerhek wordt gerealiseerd. Objecten die zich aan het eind van een loopgang bevinden waar geen sprake is van hinder voor elkaar passerende dieren, worden niet als een obstakel gerekend. Voor kleinere rassen moet de loopgang achter het voerhek minimaal 2,5 meter zijn. Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022, doch uiterlijk met ingang van 01-01-2040, moet de breedte van de loopgang achter het voerhek ook voor kleinere kuddes minimaal 3,75 meter zijn.	Meet en noteer de breedte van de loopgang achter het voerhek op de smalste plaats.	HI
H29a	Loopgang ligboxen	De breedte van de loopgang tussen ligboxen of tussen ligboxen en wand is minimaal 2,5 m voor lacterende koeien. Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022, maar uiterlijk vanaf 01-01-2040 is de breedte van de loopgang tussen ligboxen en de wand voor melkgevende koeien minimaal 3 m.	De loopgangen voor lacterende koeien moeten breed genoeg zijn zodat koeien elkaar makkelijk kunnen passeren, zonder conflict. Indien na elke 20 boxen een doorgang van minstens 2 meter aanwezig is, mag volstaan worden met een loopgang van 2,20 meter. Er mogen geen obstakels in de volledige breedte van loopgang worden geplaatst. Bij het plaatsen van een obstakel dient bovenop de vereiste vrije breedte tenminste 0,70 m extra vrije breedteloopgang worden gerealiseerd. Objecten die zich aan het eind van een loopgang bevinden waar geen sprake is van hinder voor elkaar passerende dieren, worden niet als een obstakel gerekend.	Meet en noteer de breedte van de loopgang tussen de ligboxen en tussen ligboxen en de wand.	HI
H30a	Vloer wachtruimte melkstal	Indien een wachtruimte aanwezig is, moet de vloer zacht en vervormbaar zijn. Bij nieuw- of verbouw, na in werking treden van Melkrund criteria per 16-05-2022, doch uiterlijk met ingang van 01-01-2030. Bij emissie-arme vloeren waar geen rubber op gelegd kan worden geldt een overgangstermijn tot nieuw- of verbouw, na in werking treden van de criteria per 16-05-2022, doch uiterlijk met ingang van 01-01-2040.	Bedekking van de vloer mag rubber, zand, stro of ander vergelijkbaar natuurlijk materiaal zijn.	Controleer en noteer of de vloer van de wachtruimte zacht en vervormbaar is.	HI
H30b	Aantal plaatsen in de wachtruimte melkstal	Het aantal stapplaatsen in de wachtruimte bij melkstal is minstens het aantal lacterende koeien minus het aantal koeien dat tegelijk gemolken kan worden. Na Bij ver- of nieuwbouw na 16-05-2022, doch uiterlijk per 01-01-2040.	Eén stapplaats is 1,5 m ² per koe.	Controleer en noteer het aantal stapplaatsen in de wachtruimte.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
H30c	Verblijfsduur in de wachtruimte melkstal	Het verblijf in de wachtruimte mag, uitgaand van het dier dat er het langst in staat, niet langer duren dan 1 uur.	<p>Het verblijf in de wachtruimte moet tot een minimum beperkt worden.</p> <p>Dit geldt alleen bij wachtruimtes waar de koeien niet vrij in- en uit kunnen lopen.</p> <p>Om dit te bereiken mag met groepen gewerkt worden, in plaats van alle dieren in de wachtruimte te zetten.</p> <p>Dit geldt ook voor bestaande wachtruimtes.</p>	Controleer en noteer de verblijftijd in de wachtruimte op basis van interview en op basis van het aantal uren dat per dag wordt gemolken en de groepen melkvee.	AH
H30d	Opdrijfhek wachtruimte melkstal	Een opdrijfhek in de wachtruimte melkstal wordt zo gebruikt dat het zo min mogelijk stress bij de dieren veroorzaakt.	<p>Het opdrijfhek voldoet aan de volgende voorwaarden:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Er staat geen stroom op het hek (d.w.z. geeft geen stroomschokken aan de dieren) - Het hek beweegt met een maximumsnelheid van 10 meter per minuut - Een geluid (niet hard zoals een toeter of sirene) klinkt zodra het hek gaat bewegen - De melker moet het hek vanuit de put (bijvoorbeeld door een spiegel) kunnen zien - Er is een dodemansknop in de melkput waarmee de melker het hek stop kan zetten 	Controleer en noteer of een opdrijfhek gebruikt wordt en of het voldoet.	HI
H30e	Ventilatie wachtruimte melkstal	Bij de wachtruimte melkstal is mechanische ventilatie aanwezig.	<p>Toelichting: daar de dieren hier vaak langere tijd dicht op elkaar staan moet er een grote toevoer van frisse lucht zijn.</p> <p>De ventilatie is aantoonbaar werkend.</p>	Controleer en noteer of er werkende mechanische ventilatie bij de wachtruimte aanwezig is.	HI
Huisvesting - aanvullende criteria voor droge koeien					
H31	Loopgang ligboxen	<p>De breedte van de loopgang tussen ligboxen of tussen ligboxen en wand is minimaal 2,2 m voor droge koeien.</p> <p>Na Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022, maar uiterlijk vanaf 01-01-2030 is de breedte van de loopgang tussen ligboxen of tussen ligboxen en wand minimaal 2,5 m.</p>	De gangen voor droge koeien moeten breed genoeg zijn zodat koeien elkaar makkelijk kunnen passeren, zonder conflict.	Meet en noteer de breedte van de loopgang tussen de ligboxen en tussen ligboxen en de wand.	HI
H32	Aantal vreetplaatsen – droge koeien	Er is minstens 1,15 effectieve vreetplaats per droge koe.	Een effectieve vreetplaats is vrij toegankelijk voor de koeien en bevat voer.	Bepaal en noteer aantal effectieve vreetplaatsen door de lengte van het voerhek in de huisvesting van de droge koeien op te meten (alleen dat deel waar ook echt voer voor ligt) en te delen door 65 cm. Vergelijk met het gemiddeld aantal droge koeien dat aanwezig is in de stal. Controleer en noteer of er minstens 1,15 vreetplaatsen per droge koe is.	HI
Huisvesting - fokstieren					
H33	Huisvesting fokstieren	Fokstieren moeten tenminste 16 m ² ligruimte en een totale ruimte, incl. bewegings- en dekruimte, hebben van 20 m ² . De ligruimte is ingestrooid met stro, of vergelijkbaar natuurlijk materiaal.	<p>Natuurlijk materiaal vergelijkbaar aan stro is o.a. (maar niet beperkt tot) houtvezels, zaagsel of zand.</p> <p>Stieren die 24 uur per dag tussen het koppel lopen hebben permanent toegang tot een ingestrooide ligruimte van minimaal 16 m² of permanente toegang tot een ligbox de grootte van twee ligboxen naast elkaar (zoals omschreven in H24 en H24a). In geval van een vrijloopstal wordt hieraan voldaan.</p>	Controleer of oppervlakte voldaan wordt. Noteer afwijkingen.	HI
Jonge kalveren					
HK01	Koe – kalf contact	Het kalf wordt pas gescheiden van de moederkoe nadat de moederkoe het kalf droog heeft gelikt.	Criteria HK01 – HK07 gelden voor alle kalveren, ook kalveren bestemd voor kalvermestbedrijven.	Vraag na en noteer hoe lang kalveren van moederkoeien gescheiden worden.	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
HK02	Biestmanagement programma	Er wordt een biestmanagementprogramma gevolgd.	In dit programma staat ten minste het volgende aangegeven: - De koe wordt volledig uitgemolken bij de eerste melking na het kalven; - Indien mogelijk wordt de biest van de eigen moeder gebruikt; - Binnen 1 uur wordt 3-4 liter biest gegeven; - Binnen 24 uur wordt in totaal 6-8 liter biest gegeven; - Biest wordt opgewarmd tot 40 graden; - Biest wordt gegeven via een speenfles; - De biestvoorziening is hygiënisch; - De biestkwaliteit wordt gecontroleerd; - De opname van afweerstoffen wordt bij gezondheidsproblemen gecontroleerd door bloedonderzoek. Bron: Factsheet biest, ULP	Controleer en noteer of het biestmanagementprogramma voldoet. Controleer en noteer of volgens het biestprogramma gewerkt wordt.	AH
HK03	Zoogpositie	Kalveren krijgen minimaal tot 6 weken leeftijd melk in een natuurlijke zoogpositie.	Dit betekent dat het kalf met de kop omhoog melk drinkt. Dit kan door middel van een speenemmer of een milkbar.	Controleer en noteer de drinkpositie van kalveren	HI
HK03a	Aantal spenen	Voor elk kalf is er permanent, minimaal één speen in het hok aanwezig.	Indien te weinig spenen aanwezig zijn door bijvoorbeeld een milkbar, mogen er losse spenen opgehangen worden op een voor de kalveren goed bereikbare hoogte.	Controleer en noteer of in de verblijven voor elk aanwezig kalf minimaal één speen aanwezig.	HI
HK04	Duur verblijf melkveebedrijf	Het kalf blijft minstens de eerste drie maanden op de boerderij van geboorte of gaat na minstens 28 dagen verblijf op het bedrijf van geboorte naar een opfokboerderij binnen een straal van 50km. Vanaf 01-01-2023.		Raadpleeg de I&R administratie om te bepalen op welke leeftijd de kalveren van het bedrijf vertrokken zijn en noteer dit.	AH
HK05	Eenlingboxen	Tot 14 dagen mogen kalveren gehouden worden in eenlingboxen op stro met zicht op en lichamelijk contact met andere kalveren. Na 14 dagen leeftijd moeten ze in groepen worden gehouden.	Lichamelijk contact mag tussen spijlen van hekken door zijn. Uitgezonderd zijn uitstootkalveren (kalveren die niet worden aangehouden en na 28 dagen worden afgevoerd). Deze kalveren mogen tot 28 dagen in eenlingboxen worden gehuisvest. Zieke kalveren mogen, bij aanwezigheid van een dierenartsattest, individueel in een ziekenstal gehouden worden.	Controleer en noteer of eenlingboxen stro bevatten en zicht en lichamelijk contact met andere kalveren toestaan.	HI
HK05a	Breedte eenlingboxen	De breedte van de eenlingbox is minimaal 90 cm.		Controleer en noteer of de eenlingboxen voldoen.	HI
HK05b	Lengte eenlingboxen	De lengte is minimaal 130 cm.		Controleer en noteer of de eenlingboxen voldoen.	HI
HK05c	Hoogte eenlingboxen	De hoogte, indien een dak aanwezig is, is minimaal 125 cm.		Controleer en noteer of de eenlingboxen voldoen.	HI
HK06	Klimaat binnenhuisvesting kalveren	Kalveren worden in een omgeving gehuisvest waarvan het klimaat (ventilatie, luchtvochtigheid en temperatuur) gecontroleerd wordt en is afgestemd aan de eisen van de kalveren. Na Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022, maar uiterlijk vanaf 01-01-2040.		Controleer en noteer na bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 of kalveren binnen gehuisvest worden.	Na bij nieuw- of verbouw <u>na 16-05-2022</u> ; Schorsing

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
HK06a	Monitoren stalklimaat	Het stalklimaat wordt gemonitord op het gebied van temperatuur, luchtvochtigheid, CO ₂ en ammoniak. AANBEVELING	Normen voor luchtkwaliteit zijn maximaal 2.000 ppm CO ₂ en 25 ppm NH ₃ .	Controleer de monitoring van temperatuur, luchtvochtigheid, CO ₂ en ammoniak.	AANBEVELING
HK06b	Metten stalklimaat	Er is een geautomatiseerd systeem om de volgende klimaatkenmerking in de stal te meten: - Binnentemperatuur; - CO ₂ -concentratie; - Ammoniakconcentratie; - Luchtvochtigheid AANBEVELING	De apparatuur voldoet aan de volgende specificaties: - geheugen van minimaal drie maanden voor opslag van de meetgegevens; - het neemt minimaal 4 samples per uur; - sensoren hangen midden in het hok, boven de kalveren; - sensoren worden minimaal eens per 2 jaar onderhouden; - de sensor geeft automatisch doormelding bij disfunctioneren. Normen voor luchtkwaliteit zijn maximaal 2.000 ppm CO ₂ en 25 ppm NH ₃ .	Controleer of er een geautomatiseerd systeem aanwezig is en of de normen overschreden worden.	AANBEVELING
HK06c	Bespreken monitoren stalklimaat	De resultaten van de stalklimaat monitoring worden elk half jaar besproken met de bedrijfseigen dierenarts. AANBEVELING	Indien de normen drie keer op rij behaald zijn, volstaat het bespreken van de monitoringsresultaten eens per jaar.	Noteer of de indicatoren voor het stalklimaat onder de gestelde normen liggen. Noteer voor bedrijven die deze normen niet behalen of het stalklimaat binnen twee opeenvolgende jaren binnen de normen ligt.	AANBEVELING
HK06d	Plan van aanpak stalklimaat	Wanneer de normen voor het stalklimaat gedurende 2 maanden systematisch worden overschreden en het niet lukt dit blijvend te corrigeren, wordt een verbeterplan voor de luchtkwaliteit opgesteld. AANBEVELING		Controleer de aanwezigheid van een plan van aanpak voor het stalklimaat.	AANBEVELING
HK06e	Klimaatdeskundige stalklimaat	Indien na een jaar de normen nog niet zijn behaald, wordt het advies ingewonnen van een externe klimaatdeskundige voor een 2e lijns advies in de vorm van een plan van aanpak waarmee het bedrijf alsnog, binnen het volgende jaar, binnen de stalklimaatnormen kan komen. AANBEVELING		Controleer of een bedrijf dat meer dan 1 jaar de stalklimaatnormen niet behaald heeft een externe klimaatdeskundige heeft ingeschakeld en of er een plan van aanpak is opgesteld. Controleer of het bedrijf binnen 1 opeenvolgend jaar (oftevel na 2 opeenvolgende jaren) alsnog binnen de stalklimaatnormen uitkomt.	AANBEVELING
HK07	Ruwvoer jonge kalfjes	Van 2-15 weken krijgen de kalveren gemiddeld minimaal 1500 gr. vezelhoudend droogvoer per dag.	Onder vezelhoudend droogvoer worden voeders verstaan met een droge stofgehalte van minimaal 50%.	Noteer hoeveel en welk type vezelhoudend droogvoer aangeboden wordt. Controleer aan de hand van aankoopbonnen, voerplan en/of eventuele berekening.	Schorsing

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Strohokken jongvee					
HK09	Strohokken jongvee	<p>Vanaf een leeftijd van maximaal 28 dagen, tot een leeftijd van 4 maanden moeten kalveren gehouden worden in groepen op stro.</p> <p>Na Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022, doch uiterlijk vanaf 01-01-2030 wordt groepshuisvesting vanaf een leeftijd van 5 dagen toegepast.</p>	<p>Kalveren mogen alleen individueel in een ingestrooide ziekenbox gehouden worden op dierenartsindicatie.</p> <p>Voor groepshuisvesting voldoet tot een leeftijd van 3 weken ook huisvesting in koppels.</p>	<p>Controleer en noteer of kalveren vanaf maximaal 28 dagen in groepen op stro gehouden worden.</p> <p>Controleer en noteer na bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 of kalveren vanaf 5 dagen leeftijd in groepen op stro worden gehouden.</p>	HI
HK10	Verhard deel voerhek in strohok	Achter het voerhek mag een stuk verharde vloer, zonder stro, aanwezig zijn. Dit mag maximaal 50% van het hok in beslag nemen.		Controleer en noteer de verhouding verharde vloer ten opzichte van het ingestrooide deel van het strohok.	HI
HK11	Breedte ruwvoer vreetplaats jongvee in strohokken	Een effectieve vreetplaats is vrij toegankelijk voor de dieren, bevat voer en voor jongvee in strohokken is deze minimaal 35 cm breed.	<p>Er is minstens 0,8 effectieve vreetplaats per BLK jongvee dierplaats</p> <p>Tot een leeftijd van 2 maanden mag ook volstaan worden met een vreetplaats breedte van 20 cm.</p>	Bepaal en noteer het aantal effectieve vreetplaatsen door de lengte van het voerhek op te meten (alleen dat deel dat vrij toegankelijk is voor de kalveren en waar ook echt voer voor ligt) en te delen door 45 cm. Vergelijk het aantal vreetplaatsen met het gemiddeld aantal BLK dierplaatsen in de stal. Controleer en noteer of er minstens 0,8 effectieve vreetplaats per BLK dierplaats is.	HI
HK12	Oppervlakte strohok	De minimale oppervlakte in strohokken voor jongvee is 1,5 m ² per dier.		Controleer en noteer of het aantal m ² voor jongvee in strohokken aan de eisen voldoet.	HI
Ligboxen jongvee					
HK13	Ligboxen	Vanaf een leeftijd van 4 maanden mogen kalveren gehouden worden in ligboxhokken met minimaal 1 ligbox per dier.		Controleer en noteer of kalveren ouder dan 5 maanden minimaal 1 ligbox/kalf ter beschikking hebben.	HI
HK14	Toegang en breedte vreetplaats jongvee 4 tot 12 maanden oud	Jongvee in de leeftijd van 4 tot 12 maanden, gehouden in ligboxen, hebben vrij toegang tot 0,8 vreetplaats per kalf met een breedte van minimaal 45 cm.		Bepaal en noteer het aantal effectieve vreetplaatsen door de lengte van het voerhek op te meten (alleen dat deel dat vrij toegankelijk is voor de kalveren en waar ook echt voer voor ligt) en te delen door 45 cm. Vergelijk het aantal vreetplaatsen met het gemiddeld aantal BLK dierplaatsen in de stal. Controleer en noteer of er minstens 0,8 effectieve vreetplaats per BLK dierplaats is.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
HK14a	Toegang en breedte vreetplaats jongvee 12 tot 18 maanden oud	Jongvee in de leeftijd van 12 tot 18 maanden, gehouden in ligboxen, hebben vrij toegang tot 0,8 vreetplaats per kalf met een breedte van minimaal 50 cm.	Voor dieren ouder dan 18 maanden moet aan de vreetplaatsbreedte voldaan worden zoals opgenomen in H26.	Bepaal en noteer het aantal effectieve vreetplaatsen door de lengte van het voerhek op te meten (alleen dat deel dat vrij toegankelijk is voor de kalveren en waar ook echt voer voor ligt) en te delen door 50 cm. Vergelijk het aantal vreetplaatsen met het gemiddeld aantal BLK dierplaatsen in de stal. Controleer en noteer of er minstens 0,8 effectieve vreetplaats per BLK dierplaats is.	HI
HK15	Afmetingen ligboxen jongvee	Afmetingen van ligboxen voor jongvee van 4 tot 12 maanden geeft de dieren de mogelijkheid verschillende ligposities in te nemen en ongehinderd hun liggedrag te vertonen.	De volgende afmetingen worden voldaan voor ligboxen voor jongvee van 4 tot 12 maanden: - Breedte is minimaal 80 centimeter; - Lengte is minimaal 180 centimeter; - Hoogte schoftboom is minimaal 85 centimeter; - Om voldoende kopruimte te garanderen is geen obstakel (bijvoorbeeld kopboom) aanwezig, hoger dan 15 centimeter.	Meet en noteer of de ligboxafmetingen voldoen.	HI
HK15a	Afmetingen ligboxen jongvee	Afmetingen van ligboxen voor jongvee van 12 tot 18 maanden geeft de dieren de mogelijkheid verschillende ligposities in te nemen en ongehinderd hun liggedrag te vertonen.	De volgende afmetingen worden voldaan voor ligboxen voor jongvee van 12 tot 18 maanden: - Breedte is minimaal 90 centimeter; - Lengte is minimaal 200 centimeter; - Hoogte schoftboom is minimaal 95 centimeter; - Om voldoende kopruimte te garanderen is geen obstakel (bijvoorbeeld kopboom) aanwezig, hoger dan 15 centimeter. Voor dieren ouder dan 18 maanden moet aan de ligboxafmetingen zoals opgenomen in H24 voldaan worden.	Meet en noteer of de ligboxafmetingen voldoen.	HI
Noodvoorzieningen					
N01	Objectinformatiekaart	Er is een objectinformatiekaart aanwezig.	De objectinformatiekaart is bij calamiteiten direct beschikbaar (opbergplaats zichtbaar en buiten de stal) voor de brandweer/hulpdiensten. De objectinformatiekaart is voorzien van: indeling bouwblokken/stallen, toegangsdeuren, toegepaste materialen, nutsvoorzieningen, bluswaterpunt, locaties met brandgevaarlijke stoffen/activiteiten, evacuatiemogelijkheden dieren, etc.	Controleer en noteer of er een objectinformatiekaart met de omschreven onderdelen aanwezig is.	AH
N02	Agro Elektra inspectie	Met het oog op de brandveiligheid vindt minimaal eens in de vijf jaar een Agro Elektra Inspectie plaats.	Uiterlijk 01-01-2025 of 5 jaar na eerste deelname aan BLK dient de eerste keuring te zijn uitgevoerd. Nieuwe installaties worden voor ingebruikname gekeurd conform NEN1010. Een 5 jaarlijkse herkeuring vindt plaats op basis van NEN 3140. Een Agro Elektra Inspectie die wordt geaccepteerd door de verzekeraar voldoet ook voor BLK. Bij buitenlandse bedrijven dient de keuring van nieuwe installaties resp. de 5 jaarlijkse herkeuring plaats te vinden op basis van de nationale norm gebaseerd op HD-IEC 60364 resp. NEN-EN 50110.	Controleer en noteer of er een certificaat is van de laatste keuring en noteer de datum. Als er geen certificaat is, controleer en noteer na 01-01-2025 of het bedrijf nog niet langer dan 5 jaar meedoet aan het Beter Leven keurmerk.	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
N03	Branddetectie	Technische ruimtes, indien aanwezig, zijn voorzien van branddetectie met doormelding naar de telefoon van de veehouder. Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 , doch uiterlijk 01-01-2025.	Technische ruimte is bijv. de ruimte met de mechanische aansturing van bijv. voer-/drinkinstallaties, bronpomp (bij bronwater), ventilatiesystemen, regelcomputer, aandrijving mestafvoer of stoppenkast. De brandmeldinstallatie voldoet aan NEN2535. Voorbeelden van brandmeldinstallaties zijn te vinden in het rapport '(Criteria voor) brand- en rookdetectiesystemen in technische ruimten van veestallen in de intensieve veehouderij', te raadplegen via https://edepot.wur.nl/514402 .	Controleer en noteer of er een technische ruimte aanwezig zijn, zo ja controleer of de technische ruimte is voorzien van branddetectie met doormelding naar de telefoon van de veehouder.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Opvolgende jaren: AH Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 , uiterlijk na 01-01-2025: AH
N04	Aparte stalling voor (warmte opwekkende)voertuigen/werktuigen	Er is een aparte stalling voor (warmte genererende) voertuigen en werktuigen. Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 , doch uiterlijk per 01-01-2035	Warmtegenererende voertuigen/werktuigen mogen dus niet bij de dieren of de opslag van strooisel, veevoer worden gestald. Bijv. de tractor of de mengvoerwagen mag dus niet in de stal blijven staan.	Controleer en noteer of bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 , doch uiterlijk per 01-01-2035 een aparte stalling voor (warmte opwekkende) voertuigen en werktuigen is gebouwd.	Bij nieuw- of verbouw na 16-05-2022 , uiterlijk na 01-01-2035: HI
N05	Bluswatervoorziening	Er is voldoende bluswater op het bedrijf beschikbaar.	Op bedrijven waar geen of onvoldoende bluswater beschikbaar is worden aanvullende voorzieningen (bron/waterput/bluswatervijver/Wadi) in overleg met de gemeente/brandweer/veiligheidsregio aangelegd.	Ga en noteer na of met gemeente/brandweer/veiligheidsregio gekeken is of er (voldoende) bluswater beschikbaar is of dat er een aanvullende voorziening (geboorde put/bluswatervijver/Wadi) wordt aangelegd.	AH (Plan van aanpak, realisatie binnen 1 jaar)
N06	Noodstroomvoorziening	Er is een noodstroomvoorziening met voldoende capaciteit om de reguliere bedrijfsvoering te kunnen uitvoeren (melkinstallatie, ventilatie, e.d.). In andere gevallen moet er een contract zijn dat binnen 4 uur een werkende noodaggregaat geïnstalleerd wordt.		Controleer en noteer of er een noodstroomvoorziening of een contract voor een noodaggregaat aanwezig is.	AH
N07	Plan van aanpak hittestress	Voor temperatuur- en luchtvochtigheidsomstandigheden waarbij hittestress kan optreden is een plan van aanpak voor alle diercategorieën opgesteld waarin te treffen maatregelen zijn omschreven.	Voor de bepaling van hittestress inducerende omstandigheden wordt 'Figuur 1 Hittestress afhankelijk van temperatuur en luchtvochtigheid' uit de factsheet hittestress bij melkoeien (zie de Beter Leven website) geraadpleegd. (bron: GD Monitor, 2004) Voorbeelden van hittereducerende maatregelen in de stal zijn extra ventilatoren, waternevelaar en isolatie. Voorbeeld van hittereducerende maatregelen tijdens weidegang is om de dieren 's nachts in plaats van overdag te weiden.	Controleer en noteer via interview de aanpak van hittestress en de gebruikte hittestress reducerende maatregelen.	AH
N07a	Hittestress	Vanaf matige hittestress moeten er maatregelen worden genomen om hittestress te voorkomen. Deze maatregelen dienen toegespitst te zijn op de specifieke bedrijfssituatie en kunnen dus per bedrijf verschillen.	Voor de bepaling vanaf wanneer er maatregelen moeten worden genomen om hittestress te voorkomen wordt 'Figuur 1 Hittestress afhankelijk van temperatuur en luchtvochtigheid' uit de factsheet hittestress bij melkoeien (zie de Beter Leven website) geraadpleegd. (bron: GD Monitor, 2004)	Vraag de veehouder en noteer vanaf welke temperatuur en luchtvochtigheid maatregelen worden genomen om hittestress te voorkomen.	AH
N07b	Raadplegen luchtvochtigheid	Gegevens over luchtvochtigheid voor de bepaling van het hittestressrisico mogen verkregen worden door aanwezigheid van een luchtvochtigheidsmeter of door de actuele weersomstandigheden online te raadplegen.		Vraag en noteer op welke manier de gegevens over luchtvochtigheid worden verkregen.	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Gezondheid					
Gz01	Vaste dierenarts	De melkveehouder heeft een een-op-een overeenkomst met een gecertificeerde, geborgde rundveedierenarts die verantwoordelijk is voor de gehele veterinaire begeleiding op het bedrijf. Van de werkzaamheden van de arts zijn bezoeksverslagen aanwezig	De dierenarts kan andere specialisten/dierenartsen inschakelen om een volledige dekking te realiseren, bijvoorbeeld als vervanging bij ziekte of vakantie. Bij wisseling van dierenarts dient de 'oude' dierenarts zijn gegevens van het rundveebedrijf aan de 'nieuwe' dierenarts over te dragen. Gecertificeerde, geborgde rundveedierenartsen zijn terug te vinden in het register op de website van de Stichting Geborgde Dierenarts. Binnen de Regeling van de Geborgde Rundveedierenarts is een voorbeeld één-op-één overeenkomst opgenomen, deze dient gehanteerd te worden. Voor buitenlandse deelnemers geldt dat er een overeenkomst afgesloten moet zijn met een vaste dierenarts, met kennis van de historie van het bedrijf en deskundigheid op het gebied van rundveehouderij. Deze dierenarts hoeft niet geregistreerd te zijn als geborgde rundveedierenarts.	Controleer en noteer bijv. op basis van een KKM erkenning (of gelijkwaardig) of de veehouder een overeenkomst heeft met een gecertificeerde, geborgde dierenarts en of bezoeksverslagen aanwezig zijn.	AH
Gz02	Bedrijfsgezondheidsplan	De melkveehouder heeft een bedrijfsspecifiek gezondheidsplan waarin of naar aanleiding waarvan hij samen met de bedrijfseigen dierenarts beschrijft welke maatregelen worden genomen om de gezondheid van de dieren te controleren en te verbeteren.	Het plan bevat o.a. info over de veestapel, de gezondheidsstatus en de omstandigheden op het bedrijf. Informatie van diagnostische tests, epidemiologische omstandigheden van de regio en feedbacksystemen van het slachthuis worden gebruikt voor het plannen van toekomstige interventies (bijv. verbetering van de stallen, vaccinatie, gebruik en documentatie geneesmiddelen voor diergeneeskundig gebruik enz.). Het gezondheidsplan mag opgesteld zijn a.d.h.v. het Koekompas.	Controleer en noteer bijv. op basis van deelname aan KoeKompas of er een bedrijfsgezondheidsplan aanwezig is. Controleer en noteer of het bedrijfsgezondheidsplan in gebruik is.	AH indien onvolledig. Schorsing indien niet aanwezig.
Gz03	Bedrijfsbehandelplan	De melkveehouder heeft een bedrijfsbehandelplan voor het gebruik van diergeneesmiddelen en vrije middelen voor diergeneeskundig gebruik, waarin samen met de bedrijfseigen dierenarts is beschreven welke (wijze van) behandeling wordt gebruikt voor de meest voorkomende ziekten.	Beschreven wordt welke diergeneesmiddelen/antibiotica als eerste en tweede keuze worden ingezet bij een bepaalde ziekte/aandoening. Het plan bevat o.a. de meest voorkomende aandoeningen en de behandeling hiervan.	Controleer en noteer of er een bedrijfsbehandelplan aanwezig is. Controleer of het bedrijfsbehandelplan in gebruik is.	AH indien onvolledig. Schorsing indien niet aanwezig.
Gz04	Gezondheidsregistratie	Alle gevallen van sterfte, ziekte, uitbraken en euthanasie worden genoteerd en met de dierenarts besproken.		Controleer en noteer bijv. op basis van deelname aan KoeKompas of op basis van de administratie van sterfte, ziekte en euthanasie en de bespreking hiervan met de dierenarts.	AH
Gz05	Dagelijkse controle	Dagelijks controleert de melkveehouder de gezondheidstoestand van de kudde.	Hierbij wordt op de volgende zaken gelet: - Diergezondheid, in het bijzonder uiergezondheid, opvallende zaken bij het melken, kreupelheden; - Liggedrag; - Verwondingen, abscessen en andere omvangvergrotingen; - Gedragsafwijkingen.	Controleer middels een interview of de veehouder de genoemde zaken dagelijks controleert en noteer dit.	AH
Gz06	Klauwverzorging	Minstens 1x per jaar worden de klauwen verzorgd door een beroepsmatige klauwverzorgder of iemand die hiervoor aantoonbaar een cursus heeft gevolgd. De klauwverzorging wordt geregistreerd.	Beroepsmatige klauwverzorgers zijn geregistreerd bij VVRP en te vinden op de VVRP website op de ledenpagina.	Controleer en noteer de klauwverzorging registratie en de registratie van de opleiding die de klauwverzorgder gevolgd heeft.	AH
Gz06a	Behandelen klauwontstekingen	Alle gevallen van klauwontsteking worden direct behandeld. Bij ernstige ontstekingen wordt pijnstilling verstrekt.		Controleer en noteer of gevallen van klauwontsteking direct behandeld worden.	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Gz07	Antibioticagebruik	Gebruik van antibiotica is alleen na onderzoek van een dierenarts of door de veehouder indien vermeld in het behandelplan, in het kader van een therapie toegestaan.	Koenummer, indicatie, gebruiksduur en wachttijd van het antibioticum worden geregistreerd.	Controleer en noteer de registratie van koenummer, indicatie en gebruiksduur van antibioticum. Controleer en noteer daarnaast van 5 behandelingen of ze binnen het behandelplan van de dierenarts vallen, of door de dierenarts voorgeschreven zijn.	AH
Gz08	Geen antibioticagebruik bij gezonde uiers	Koeien met gezonde uiers mogen niet met antibiotica worden drooggezet of behandeld, tenzij op dierenartsindicatie.	Grens die hiervoor gehanteerd wordt is in overeenstemming met de 'Richtlijn droogzetten' van de KNMVD: - Bij vaarzen: celgetal > 150.000 cellen/ml - Bij oudere kalfs koeien: celgetal > 50.000 cellen/ml	Controleer en noteer of droogzetters aanwezig zijn en gebruikt worden, en of hier dierenartsindicaties voor zijn.	AH
Gz09	Verbod op 3e keuze antibiotica	Het gebruik van antibiotica gereserveerd voor de humane gezondheidszorg is niet toegestaan.	Het Formularium voor Melkvee van de Werkgroep Veterinair Antibiotica Beleid is hierbij leidend. Het formularium geeft aan welke middelen 1e, 2e en 3e keuze zijn voor bepaalde aandoeningen en is hierbij leidend. 3e Keuze antibiotica zijn antibiotica die van kritisch belang zijn voor de humane gezondheidszorg (o.a. fluoroquinolonen en 3e, 4e generatie cefalosporinen). Deze antibiotica worden alleen toegepast: - voor individuele dieren - als op basis van bacteriologisch onderzoek inclusief gevoeligheidsbepaling is aangetoond dat 1e en 2e keuze middelen niet werkbaar zijn.	Controleer en noteer of 3e keuze antibiotica (fluoroquinolonen en 3e, 4e generatie cefalosporinen) alleen worden verstrekt aan individuele dieren en alleen als er op basis van bacteriologisch onderzoek inclusief gevoeligheidsbepaling is aangetoond dat 1e en 2e keuze middelen niet werkbaar zijn. Registreer de bevindingen.	Schorsing
Gz09a	Omvang antibioticagebruik	Het antibioticagebruik moet op een acceptabel niveau liggen.	Dit betekent dat het antibioticagebruik binnen twee jaar in het door Nederlandse St. Diergeneesmiddelen Autoriteit (SDA) vastgestelde streefniveau moet liggen. Zie voor meer informatie de website van de SDA.	Noteer en controleer dierdagdosering afgelopen jaar vs. vastgestelde norm. Controleer of het antibioticagebruik in het door de SDA bepaalde streefniveau ligt.	Bij 1e constatering: AH, plan van aanpak. Bij 2e opeenvolgende jaar: Schorsing
Gz10	Zieken- en afkalfstal	Zieke dieren en dieren die op het punt staan af te kalven moeten in aparte hokken worden gezet.		Controleer en noteer of zieke en hoog drachtige dieren in aparte hokken gezet worden.	HI
Gz10a	Ziekenstal	Als ziekenstal is er een ingestrooide aparte stal/ruimte. De oppervlakte van deze ruimte in m ² is minstens 0,03 * het aantal koeien * 10. In de ziekenstal is wel visueel maar geen fysiek contact met ander rundvee mogelijk.	Strooisel bestaat uit stro, zaagsel, zand of vergelijkbaar natuurlijk materiaal. De ziekenstal hoeft niet permanent aanwezig te zijn, maar mag ook gecreëerd worden indien er een ziek dier aanwezig is dat van de kudde afgescheiden moet worden. De ziekenstal mag niet tevens de afkalfstal zijn.	Controleer en noteer of de ziekenstal ingestrooid is, of er visueel contact met ander rundvee mogelijk is en of de stal groot genoeg is voor 3% van de koeien.	HI
Gz10b	Afkalfstal	Als afkalfstal is er een ingestrooide aparte stal/ruimte. De oppervlakte van deze ruimte in m ² is minstens 0,03 * het aantal koeien * 10. In de afkalfstal is wel visueel maar geen fysiek contact met ander rundvee mogelijk.	Strooisel bestaat uit stro, zaagsel, zand of vergelijkbaar natuurlijk materiaal. De afkalfstal is permanent aanwezig, en mag niet voor andere doeleinden zoals een ziekenstal gebruikt worden. Een ingestrooide stal voor de droge koeien, die ook gebruikt wordt als afkalfstal, mag ook meegerekend worden als afkalfstal, wanneer koeien die op het punt staan af te kalven zichzelf fysiek kunnen afzonderen of afgezonderd worden. Bedrijven met een vrijloopstal of potstal hoeven geen aparte afkalfstal te hebben wanneer koe in de kudde afkalf.	Controleer en noteer of de afkalfstal ingestrooid is, of er visueel contact met ander rundvee mogelijk is en of de stal groot genoeg is voor 3% van de koeien.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Gz10c	Stroverstrekkings en hygiëne strohokken	Strooisel in strohokken is schoon en droog zodat een zachte, droge, vervormbare ligplaats ontstaat.	Bevuild strooisel moet dagelijks verwijderd worden en de hokken moeten regelmatig, met name na elk verblijf, gereinigd worden. Uitzondering is het hok van de droge koeien, waar dagelijks schoon strooisel wordt toegevoegd maar niet verwijderd. Strooisel bestaat uit stro, zaagsel, zand of vergelijkbaar natuurlijk materiaal.	Controleer en noteer of de strohokken dagelijks worden ingestrooid, en of het strobed een zachte, droge, vervormbare ligplaats vormt.	HI
Gz10d	Voer, water en melken in ziekenboeg en afkalfstal	Er moet voorzieningen voor voer, water en het melken van koeien in de ziekenstal en de afkalfstal aanwezig zijn.	Dit mag een mobiel melksysteem zijn.	Controleer en noteer of er voer- en watervoorziening in de ziekenstal en afkalfstal aanwezig zijn.	HI
Gz10e	Incidentie ziekte kalveren	De melkveehouder houdt een registratie bij van het aantal kalveren en de incidentie van in elk geval: - diarree, - longproblemen, - navelontstekingen, - parasitaire aandoeningen, - dood binnen 24 uur, - dood na 24 uur, Alle ziektegevallen worden direct behandeld conform het bedrijfsspecifieke behandelplan. Waar nodig wordt pijnstilling verstrekt.		Controleer en noteer de ziekte registratie van de kalveren.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH
Gz11b	Behandelen mastitis	Alle gevallen van klinische mastitis moeten direct behandeld worden, en onderliggende oorzaken moeten worden aangepakt. De koe krijgt pijnstilling als de uier gezwollen is.	Behandelingen zijn voorgeschreven door de dierenarts, bijvoorbeeld in het bedrijfsbehandelplan.	Controleer en noteer of gevallen van mastitis direct behandeld worden.	AH
Gz12	Koudmerken	Koudmerken van runderen is niet toegestaan.	Vanaf de eerste deelname aan het Beter Leven keurmerk mag koudmerken niet meer toegepast worden. Wanneer een bedrijf zich aan- en afmeldt loopt dit door.	Controleer en noteer of runderen gekoudmerkt worden door te bekijken hoe oud dieren met een koudmerk zijn in relatie tot de eerste deelname aan het Beter Leven keurmerk.	Schorsing
Gz13	Bijspenen verwijderen	Het verwijderen van bijspenen mag alleen gelijktijdig met onthoornen, op chirurgische wijze (niet d.m.v. afbinden) met pijnbestrijding achteraf.		Controleer en noteer hoe bijspenen verwijderd worden bijv. op basis van een verklaring van de dierenarts.	Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing
Gz14	Hoorngroei beletten	Onthoornen (hoorngroei beletten) gebeurt bij runderen jonger dan twee maanden.	Onthoornen (volgroeide hoorn verwijderen of deels verwijderen, stomp maken) bij runderen ouder dan zes maanden mag alleen in incidentele gevallen waarbij sprake is van veterinaire noodzaak/problemen. Bijv. bij vergroeiing van de hoorns die leidt tot zelfverwonding of verwonding van anderen of bij een gebroken hoorn.	Controleer en noteer de leeftijd tijdens onthoornen, bijv. op basis van een verklaring van de dierenarts. Noteer leeftijd van onthoornen. Indien ouder dan zes maanden controleer of er een veterinaire noodzaak was.	Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing
Gz14a	Onthoornen	Onthoornen gebeurt door of op aanwijzing van de bedrijfseigen dierenarts.	Onthoornen gebeurt door of op aanwijzing van de dierenarts of door een organisatie/persoon die voor onthoornen (veterinaire ingreep) is gerechtigd volgens de vigerende, nationale wetgeving.	Controleer en noteer of het onthoornen is gebeurd door of op aanwijzing van de dierenarts, op basis van een verklaring van de dierenarts.	Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Gz14b	Methode onthoornen	Als er wordt onthoofd (beletten van de hoorn groei) dient dit te gebeuren met een heet ijzer.	Onthoorningspasta is niet toegestaan vanwege de napijn en het risico op uitlopen (bijv. in de regen uitloop naar o.a. de ogen, of likken door soortgenoten).	Indien er wordt onthoofd, controleer en noteer bijv. op basis van een verklaring van de dierenarts of dit wordt gedaan met een heet ijzer.	Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing
Gz14c	Verdoving bij onthoornen	Onthoornen wordt gedaan onder verdoving.	De verdoving wordt uitgevoerd door de bedrijfseigen dierenarts of een organisatie/persoon die voor veterinaire ingrepen is gerechtigd volgens de nationale wetgeving.	Controleer en noteer of het onthoornen wordt gedaan onder verdoving, bijv. op basis van KoeKompas of het bezoeksverslag.	Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing
Gz14d	Pijnbestrijding bij onthoornen	De dieren krijgen (tot minimaal drie dagen) na het onthoornen pijnbestrijding door of onder verantwoordelijkheid van de bedrijfseigen dierenarts.		Controleer en noteer of de behandelde dieren pijnbestrijding krijgen, bijv. op basis van medicijnregistraties en of de gebruikte pijnbestrijding tot minimaal drie dagen na onthoornen werkzaam blijft.	Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing
Gz15	Voortplantings-technieken	Routinematige toepassing van embryo-transplantatie en Ovum Pick up zijn niet toegestaan.	Maximaal in 5% van de dieren is gebruik gemaakt van embryo-transplantatie of Ovum Pick up.	Controleer en noteer of en zo ja bij hoeveel dieren embryo-transplantatie en Ovum Pick up toegepast werden het afgelopen jaar.	HI
Gz16	Kruisen met vleesvee	Het kruisen met vleestypische rassen is alleen toegestaan als dit niet tot moeilijk afkalven leidt of de kans op keizersneden vergroot.		Controleer en noteer, bijv. op basis van KoeKompas of het bezoeksverslag, of het aantal keizersneden en moeilijke geboortes besproken wordt met de dierenarts.	AH
Gz17	Hormonen	Het gebruik van hormonen is niet toegestaan, tenzij de bedrijfseigen dierenarts hier een veterinaire noodzaak voor ziet.	Elk gebruik van hormonen wordt, met reden, geregistreerd door de dierenarts, bijvoorbeeld in het bezoekersverslag.	Controleer en noteer in de medicijnregistratie en tussen de medicijnen of hormonen aanwezig zijn. Noteer afwijking.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: HI
Gz18	Slachtbevindingen	De slachtbevindingen van de koeien worden minimaal 1x per jaar besproken met de bedrijfseigen dierenarts.	Samen met zijn bedrijfseigen dierenarts, verwerkt de melkveehouder deze informatie in het bedrijfsgezondheidsplan om waar nodig de diergezondheid te verbeteren en het medicijngebruik verder terug te brengen.	Controleer en noteer of er in de administratie 1x per jaar een door de dierenarts ondertekend gespreksverslag zit met betrekking tot de slachtbevindingen.	AANBEVELING
Gz20	Registratie afvoer/sterfte	De veehouder registreert de redenen van afvoer en sterfte van de melkkoeien.	Hierbij wordt aangegeven of er een dierenartsindicatie was.	Controleer en noteer, bijv. op basis van KoeKompas of het bezoeksverslag, of de veehouder de redenen voor afvoer en sterfte van melkkoeien bespreekt met de dierenarts	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Diergebonden metingen					
Gd01	Diergebonden metingen	Bij een vaste steekproef van dieren worden een aantal diergebonden metingen uitgevoerd.	<p>Meer informatie over diergebonden metingen is te vinden in het 'Protocol voor het uitvoeren van diergebonden metingen bij melkvee', te vinden op de Beter Leven keurmerk website.</p> <p>De volgende diergebonden metingen worden uitgevoerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Conditiescore; - Kreupelheid; - Bevuiling; - Huidscore; - Zwellingen. 	Voer conform 'Protocol voor het uitvoeren van diergebonden metingen bij melkvee' de diergebonden metingen uit en registreer per onderdeel de percentages.	Tot 01-01-2023: niet van toepassing AH
Gd02	Dierziekte incidentie	De incidentie van zieke kalveren en mastitis wordt geregistreerd.		Noteer de incidentie van zieke kalveren; Noteer de incidentie van mastitis.	Tot 01-01-2023: niet van toepassing AH
Gz11	Prevalentie mastitis	De incidentie van zieke kalveren en mastitis wordt geregistreerd.	<p>Op basis van gegevens uit de Melkproductieregistratie (MPR).</p> <p>Alle melkkoeien van het bedrijf worden in de beoordeling meegenomen.</p>	Controleer en noteer het overzicht van de individuele celgetalgegevens uit de Melkproductieregistratie (MPR) voor het afgelopen jaar. Noteer het aantal koeien met celgetal < 100.000 en met celgetal ≥ 250.000. Noteer het aantal voor het eerst lacterende koeien met celgetal ≥ 100.000.	Tot 01-01-2023: niet van toepassing AH
Gz11a	Mastitis behandelingen	Noteer het aantal behandelingen van mastitis het afgelopen jaar.		Raadpleeg en noteer de antibiotica-administratie van de veehouder. Noteer het aantal behandelingen van mastitis het afgelopen jaar.	Tot 01-01-2023: niet van toepassing AH
Gz19	Gemiddelde afvoerleeftijd	Noteer de gemiddelde levensduur van melkkoeien bij afvoer.	De levensduur van melkkoeien wordt stapsgewijs verhoogd. Data over de gemiddelde levensduur zal hieraan bijdragen.	Noteer de gemiddelde levensduur van de melkkoeien bij afvoer van het afgelopen jaar.	Tot 01-01-2023: niet van toepassing AH
Gz21	Sterfte	Noteer het aandeel koeien dat op het bedrijf gestorven is het afgelopen jaar.	Op basis van het dierbestandsregister wordt over het afgelopen kalenderjaar bekeken hoeveel dieren er gestorven zijn op het bedrijf bijv. spontaan, door noodslachting of euthanaseren.	Noteer het percentage gestorven dieren over het voorgaande kalenderjaar op het bedrijf op basis van het dierbestandsregister.	Tot 01-01-2023: niet van toepassing AH
Percelen					
P01	Percentage grasland	Het aandeel grasland is minimaal 80% van de hele areaal in gebruik voor de melkveehouderij.	Het areaal: al het grondgebruik op één UBN-nummer en alle grond dat aanvullend wordt gepacht/onder contract staat voor dit UBN. Van het criterium voor 80% grasland kan worden afgeweken tot minimaal 70%, indien het percentage permanent grasland (P02) in dat geval minimaal 25% is.	Controleer en noteer oppervlakte en gebruik van de percelen aan de hand van de meest recente gegevens uit de gecombineerde opgave bij RVO.	AH
P02	Percentage permanent grasland	Het aandeel permanent grasland is minimaal 20% van het areaal voor de melkveehouderij gebruikt.	<p>Onder permanent grasland wordt verstaan: grasland dat minimaal 10 jaar niet is gescheurd of gefreesd en één van de volgende gewascodes heeft in de gecombineerde opgave bij RVO: 265, 331 of 336. Eventueel doorzaaien is toegestaan. Deze 10 jaar mag worden gerekend vanaf eerste jaar deelname aan BLK. Na de eerste 10 jaar deelname aan BLK dient hetzelfde of een ander stuk grasland areaal als permanent grasland bestemd te worden.</p> <p>Kruidrijk grasland mag worden meegenomen in het percentage permanent grasland als het voldoet aan de norm voor permanent grasland.</p>	Controleer en noteer oppervlakte en gebruik van de percelen aan de hand van de meest recente gegevens uit de gecombineerde opgave bij RVO (gewascodes 265, 331 of 336) en vergelijk met de bevindingen tijdens de voorgaande, jaarlijkse BLK controle.	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
P03	Percentage kruidrijk grasland	<p>Van het totale areaal van de melkveehouderij in gebruik zijnde percelen (in eigendom of pacht) bestaat bij aanvang aan het Beter Leven keurmerk minimaal 5% uit extensief kruidrijk grasland. Dit areaal groeit binnen 3 jaar naar minimaal 10% extensief kruidrijk grasland.</p> <p>Vanaf 01-01-2023 bestaat minimaal 10% van het totale areaal van de melkveehouderij in gebruik zijnde percelen (eigendom en pacht) uit extensief kruidrijk grasland.</p>	<p>Voor de definitie van kruidrijk grasland voldoen de volgende meest recente beheerpakketten met dezelfde gebruiksvoorwaarden uit het Agrarisch Natuurbeheer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3 G en H plasdras; - 5 A t/m K, kruidrijk grasland in cumulatie met pakket 7 (ruige mest) - 13 A t/m D botanisch waardevol grasland. <p>Maximaal 30% van het areaal kruidrijk grasland mag extensief beweid worden conform de eisen van pakket 6A uit het Agrarisch Natuurbeheer.</p> <p>Het realiseren van ecologisch waardevol extensief kruidrijk grasland vergt langetermijn beheer, daarom wordt bij de BLK ingangscntrole bepaald waar op het bedrijf invulling gegeven wordt aan invulling kruidrijk grasland en ligt de locatie van deze kruidrijke percelen vast voor de duur van de deelname aan BLK. Voor het ontwikkelen van kruidrijk grasland is het toegestaan om overgangsbeheer toe te passen conform de eisen van pakket 41 uit het Agrarisch Natuurbeheer. Dit mag maximaal 6 jaar op hetzelfde perceel worden toegepast.</p> <p>Er geldt een rustperiode van 1 april tot en met 15 juni op het areaal kruidrijk grasland.</p> <p>Indien 10% kruidrijk grasland (deels) wordt gerealiseerd door het niet bemesten langs slootranden (minimaal 2 m van de slootkant, gerekend vanaf einde waterlijn), dient bij het schonen van de sloten de bagger of andere materialen, niet op deze (sloot)randen aangebracht te worden. Deze randen mogen ook niet gescheurd, gefreesd of opnieuw ingezaaid worden. Pleksgewijs inzaaien of kruidrijk maaisel uitstrooien mag wel (geldt ook perceelsbreed), hiervoor dient streekeigen materiaal gebruikt te worden. Zie de Beter Leven website voor de factsheet kruidrijk grasland.</p> <p>Indien op basis van het bedrijfsnatuurplan blijkt dat het noodzakelijk is dat er tijdelijk 'overgangsbeheer' toegepast wordt (dit betreft aangepast beheer met als doel om de gronden te verschrallen en kruidrijkdom te vergroten) kan er een tijdelijke ontheffing aangevraagd worden. Overgangsbeheer houdt in dat er vaker gemaaid en afgevoerd mag worden (ook in de rustperiode) maar wordt gecombineerd met beperkingen op het gebied van bemesting, beweiding en indien mogelijk gecombineerd met vernatting en vergt extra aandacht voor legselbeheer van broedende weidevogels.</p>	<p>Controleer en noteer of op de kaarten in het bedrijfsnatuurplan is aangegeven waar de opgave kruidrijk grasland gerealiseerd wordt en welk beheer van toepassing is.</p> <p>Controleer en noteer of het percentage kruidrijk grasland op bedrijfsniveau voldoet aan de minimumgrens van 10%.</p> <p>Controleer en noteer ook of de locatie het kruidrijk gras niet gewijzigd is ten opzichte van vorig jaar.</p>	AH
Milieubelasting					
MB01	Verbod op glyfosaat	Het is verboden om glyfosaat op het bedrijf beschikbaar te hebben of toe te passen als gewasbeschermingsmiddel.	<p>Dit geldt voor alle grond die wordt gebruikt (grond in eigendom, pacht, erfpacht of huur).</p> <p>De gebruikte gewasbeschermingsmiddelen dienen vanaf het eerste jaar van deelname te worden geregistreerd. De registratie van gewasbeschermingsmiddelen moet beschrijven welke middelen in welke hoeveelheid (kg) zijn gebruikt op de hoeveelheid land (ha).</p>	<p>Controleer en noteer op basis van teelten- en middelenregistratie, grootboekrekening, fysieke observatie (in het veld en de middenkast) en/of facturen van loonwerkers (met specificatie van gebruikte gewasbeschermingsmiddelen) of het middel glyfosaat gebruikt is.</p>	Niet aantoonbaar: AH Glyfosaat gebruikt: Schorsing + plan van aanpak

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
MB02	Milieubelasting gewasbescherming op grasland	Op jaarbasis is de milieubelasting maximaal: - 200 milieubelastingpunten (MBP) per ha) voor grondwater - 100 MBP voor bodemleven en - 100 MBP voor waterleven.	<p>De milieubelasting is te berekenen op de website van Milieu Meetlat. Dit geldt voor alle grond die wordt gebruikt (grond in eigendom, pacht, erfpacht of huur).</p> <p>De gebruikte gewasbeschermingsmiddelen dienen in het eerste jaar van deelname te worden geregistreerd. De registratie van gewasbeschermingsmiddelen moet beschrijven welke middelen in welke hoeveelheid (kg) zijn gebruikt op de hoeveelheid land (ha).</p> <p>Vanaf het tweede jaar van deelname dient deze registratie voorafgaand aan de jaarlijkse BLk controle, zodanig te worden ingevuld in de milieumaatlat van CLM (zie de website van Milieu Meetlat, pagina 'bereken open teelt') zodat de milieubelasting wordt berekend en inzichtelijk is voor de BLk controleur tijdens de jaarlijkse BLk controle.</p>	<p>Controleer en noteer in het eerste jaar van deelname of het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt geregistreerd. Controleer en noteer of vanaf het tweede jaar van deelname of de registratie via de milieumeetlat van CLM de milieubelasting zie de website van Milieu Meetlat, pagina 'bereken open teelt').</p> <p>Verifieer de registratie op basis van een steekproef van de teelt- en middelenregistratie, grootboekrekening, fysieke observatie (in het veld en de middenkast) en/of facturen van loonwerkers (met specificatie van gebruikte gewasbeschermings-middelen) en noteer welke middelen gebruikt zijn.</p>	AH: Plan van aanpak
MB02a	Milieubelasting gewasbescherming op grasland	Middelen met > 100 MBP voor grondwater worden niet gebruikt.	<p>MBP's per middel zijn afhankelijk van het organische stof gehalte in de bodem, de dosering en het jaargetijde. De milieubelasting is te berekenen op de website van Milieu Meetlat (zie pagina 'bereken open teelt').</p> <p>Dit geldt voor alle grond die wordt gebruikt (grond in eigendom, pacht, erfpacht of huur).</p> <p>De gebruikte gewasbeschermingsmiddelen dienen in het eerste jaar van deelname te worden geregistreerd, vanaf het tweede jaar van deelname dient deze registratie voorafgaand aan de jaarlijkse BLk controle, zodanig te worden ingevuld in de milieumaatlat van CLM (zie de website van Milieu Meetlat, pagina 'bereken open teelt') zodat de milieubelasting wordt berekend en inzichtelijk is voor de BLk controleur tijdens de jaarlijkse BLk controle.</p>	<p>Controleer en noteer in het eerste jaar van deelname of het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt geregistreerd. Controleer en noteer vanaf het tweede jaar van deelname de registratie via de milieumeetlat van CLM de milieubelasting (zie de website van Milieu Meetlat, pagina 'bereken open teelt').</p> <p>Verifieer de registratie op basis van een steekproef van de teelt- en middelenregistratie, grootboekrekening, fysieke observatie (in het veld en de middenkast) en/of facturen van loonwerkers (met specificatie van gebruikte gewasbeschermingsmiddelen) en noteer welke middelen gebruikt zijn.</p>	AH: Plan van aanpak

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
MB03	Milieubelasting gewasbescherming op maïsland	Op jaarbasis is de milieubelasting maximaal: - 200 milieubelastingpunten (MBP) per ha voor grondwater - 100 MBP voor bodemleven en - 100 MBP voor waterleven.	De milieubelasting is te berekenen op de website van Milieu Meetlat (zie pagina 'bereken open teelt'). Dit geldt voor alle grond die wordt gebruikt (grond in eigendom, pacht, erfpacht of huur). De gebruikte gewasbeschermingsmiddelen dienen in het eerste jaar van deelname te worden geregistreerd. De registratie van gewasbeschermingsmiddelen moet beschrijven welke middelen in welke hoeveelheid (kg) zijn gebruikt op de hoeveelheid land (ha). Vanaf het tweede jaar van deelname dient deze registratie voorafgaand aan de jaarlijkse BLK controle, zodanig te worden ingevuld in de milieumaatlat van CLM (zie de website van Milieu Meetlat, pagina 'bereken open teelt') zodat de milieubelasting wordt berekend en inzichtelijk is voor de BLK controleur tijdens de jaarlijkse BLK controle.	Controleer en noteer in het eerste jaar van deelname of het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt geregistreerd. Controleer en noteer vanaf het tweede jaar van deelname de registratie via de milieumeetlat van CLM de milieubelasting (zie de website van Milieu Meetlat, pagina 'bereken open teelt'). Verifieer de registratie op basis van een steekproef van de teelt- en middelenregistratie, grootboekrekening, fysieke observatie (in het veld en de middenkast) en/of facturen van loonwerkers (met specificatie van gebruikte gewasbeschermingsmiddelen) en noteer welke middelen gebruikt zijn.	AH: Plan van aanpak
MB03a	Milieubelasting gewasbescherming op maïsland	Middelen met > 100 MBP voor grondwater en middelen met negatieve effecten op bestuivers (code C) worden niet gebruikt. Verbod op coating van zaad met methiocarb.	MBP's per middel zijn afhankelijk van het organische stof gehalte in de bodem, de dosering en het jaargetijde. De milieubelasting is te berekenen op de website van Milieu Meetlat (zie pagina 'bereken open teelt'). Dit geldt voor alle grond die wordt gebruikt (grond in eigendom, pacht, erfpacht of huur). Voor effect op bestuivers geldt dat code A en B zijn toegestaan en code C niet is toegestaan. De gebruikte gewasbeschermingsmiddelen dienen in het eerste jaar van deelname te worden geregistreerd. De registratie van gewasbeschermingsmiddelen moet beschrijven welke middelen in welke hoeveelheid (kg) zijn gebruikt op de hoeveelheid land (ha). Vanaf het tweede jaar van deelname dient deze registratie voorafgaand aan de jaarlijkse BLK controle, zodanig te worden ingevuld in de milieumaatlat van CLM (zie de website van Milieu Meetlat, pagina 'bereken open teelt') zodat de milieubelasting wordt berekend en inzichtelijk is voor de BLK controleur tijdens de jaarlijkse BLK controle.	Controleer en noteer in het eerste jaar van deelname of het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt geregistreerd. Controleer en noteer vanaf het tweede jaar van deelname de registratie via de milieumeetlat van CLM de milieubelasting (zie de website van Milieu Meetlat, pagina 'bereken open teelt'). Verifieer de registratie op basis van een steekproef van de teelt- en middelenregistratie, grootboekrekening, fysieke observatie (in het veld en de middenkast) en/of facturen van loonwerkers (met specificatie van gebruikte gewasbeschermingsmiddelen) en noteer welke middelen gebruikt zijn.	AH: Plan van aanpak
MB04	Milieubelasting kruidenrijk grasland	Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op kruidenrijk grasland is niet toegestaan.	Er mag eventueel plekgewijs gespoten worden tegen distels en ridderzuring. Dit dient te worden opgenomen in het bedrijfsnatuurplan. Conform meest recente behoevoorwaarden van pakket 5, 13 en 41 uit het Agrarisch Natuurbeheer.	Controleer en noteer op basis van de spuitregistratie en bedrijfsnatuurplan of gewasbeschermingsmiddelen niet volvelds worden gebruikt op het kruidenrijk grasland.	1e jaar certificering: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH (Plan van aanpak)

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
MB05	Verhuur van grond	Bij verhuur van grond gebruikt de huurder geen middelen met > 100 MBP/ha voor grondwater, bodemleven en/of waterleven of middelen met negatieve effecten op bestuivers (code C). De grond mag niet worden verhuurd voor de teelt van aardappelen, bollen of lelies. Verbod op middelen met negatieve effecten op bestuivers. Verbod op coating met methiocarb.	<p>De milieubelasting is te berekenen op de website van Milieu Meetlat (zie pagina 'bereken open teelt'). Dit geldt voor alle grond die wordt gebruikt (grond in eigendom, pacht, erfpacht of huur).</p> <p>Voor effect op bestuivers geldt dat code A en B zijn toegestaan en code C niet is toegestaan.</p> <p>De gebruikte gewasbeschermingsmiddelen dienen in het eerste jaar van deelname te worden geregistreerd. De registratie van gewasbeschermingsmiddelen moet beschrijven welke middelen in welke hoeveelheid (kg) zijn gebruikt op de hoeveelheid land (ha).</p> <p>Vanaf het tweede jaar van deelname dient deze registratie voorafgaand aan de jaarlijkse BLK controle, zodanig te worden ingevuld in de milieumaatlat van CLM (zie de website van Milieu Meetlat, pagina 'bereken open teelt' zodat de milieubelasting wordt berekend en inzichtelijk is voor de BLK controleur tijdens de jaarlijkse BLK controle.</p>	<p>Controleer en noteer op basis van perceelsregistratie. Controleer en noteer in het eerste jaar van deelname of het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt geregistreerd. Controleer vanaf het tweede jaar van deelname de registratie via de milieumeetlat van CLM de milieubelasting (zie de website van Milieu Meetlat, pagina 'bereken open teelt').</p> <p>Controleer en noteer op basis van teelt- en middelenregistratie, grootboekrekening, fysieke observatie (in het veld en de middenkast) en/of facturen van loonwerkers (met specificatie van gebruikte gewasbeschermingsmiddelen) welke middelen gebruikt zijn.</p> <p>Controleer en noteer of de grond niet is verhuurd voor de teelt van aardappelen, bollen of lelies.</p>	AH
MB05a	Huurcontract verhuur grond	Bij verhuur van grond is in het huurcontract een bestrijdingsmiddelenclausule opgenomen.	<p>In deze clausule staat beschreven:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Dat er geen middelen met >200 MBP/ha voor grondwater, bodemleven en/of waterleven worden gebruikt - Dat er geen middelen met negatieve effecten op bestuivers (code C) worden gebruikt - Dat de grond niet wordt gebruikt voor de teelt van aardappelen, bollen of lelies. 	Controleer en noteer of in het huurcontract een gewasbeschermingsmiddelenclausule is opgenomen en of deze aan de voorwaarden voldoet.	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Natuurbeheer					
NA01	Algemeen - bepaling ligging in laag of hoog Nederland	<p>Het bedrijf heeft op basis van de fysisch geografische regio's (zie kaart in tabblad 2) bepaald op welke grondsoort het bedrijf is gevestigd.</p> <p>Er wordt onderscheidt gemaakt in:</p> <ol style="list-style-type: none"> Ligging in laag Nederland (laagveen, rivierengebied, zeeklei en droogmakerijen) of Ligging in hoog Nederland (veenkoloniën, zandgronden, kustzone, heuvelland) 	<p>De natuurcriteria voor laag en hoog Nederland zijn verschillend, om zo goed mogelijk aan te kunnen sluiten bij de verschillen in biodiversiteit per regio.</p> <p>Een bedrijf dat niet in zijn geheel in hoog of laag Nederland ligt, wordt ingedeeld waar >75% van de percelen gelegen zijn. Grensgevallen worden voorgelegd aan de Stichting BLK ter beoordeling. Bij de BLK ingangscntrole wordt vastgelegd of het bedrijf in hoog of laag Nederland ligt. Dit ligt vast voor de duur van deelname aan BLK, behalve als er grote wijzigingen (>10% van totaal oppervlakte) van grond in eigendom plaats vinden. Dan wordt dit ter besluitvorming opnieuw voorgelegd aan Stichting Beter Leven Keurmerk.</p>	<p>Controleer en noteer of op basis van het bedrijfsnatuurplan of de perceelsregistratie van het bedrijf bij de overheid, of het bedrijf (voor >75% van de percelen) in hoog of laag Nederland ligt. Bij de BLK ingangscntrole wordt geregistreerd of het bedrijf is gelegen in hoog of laag Nederland. Dit kan niet meer worden gewijzigd.</p>	AH
NA02	Bedrijfsnatuurplan	<p>Er is een bedrijfsnatuurplan aanwezig met daarin een 0-meting en advies over te realiseren natuuropgave door een door de Vogelbescherming Nederland (VBN) erkende ecologisch adviseur.</p>	<p>Het bedrijfsnatuurplan is opgesteld conform het format van het Beter Leven keurmerk (zie de Beter Leven website). Het bedrijfsnatuurplan bevat minimaal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een kaart van het bedrijf en de bijbehorende percelen; - waar en hoe invulling gegeven wordt aan het criterium kruidenrijk grasland, ingetekend op de kaart van het bedrijf, - de ligging van streekeigen landschapselementen zijn geregistreerd op kaarten en opgaande elementen (bosjes, bomen, gebouwen etc.) in het land zijn ingetekend; - voor realisatie kruidenrijk gras minimaal 300 meter afstand van rietkragen, bos, bomen, gebouwen, snelwegen of wandelpaden. - of het bedrijf deelneemt aan het stelsel van Agrarisch Natuurbeheer (ANLb); - welke percelen worden beweide; - waar en hoe invulling gegeven wordt aan het criterium vernatting, ingetekend op de kaart van het bedrijf. - eventuele afwijkingen die de ecologisch adviseur constateert t.o.v. de criteria voor natuur en landschap en een advies hoe dit te corrigeren. <p>Voor meer info over wie voldoet als ecologisch adviseur en over bedrijfsnatuurplan zie de Beter Leven website.</p>	<p>Controleer en noteer of er een bedrijfsnatuurplan aanwezig welke is opgesteld door een BLK erkende ecologisch adviseur. Controleer en noteer of het bedrijfsnatuurplan is opgesteld conform het format van BLK (zie de Beter Leven website).</p>	<p>Bij ingangscntrole: AH</p> <p>Volgende jaren: als bedrijfsnatuurplan in de praktijk niet wordt gevolgd: AH: Plan van aanpak</p>
NA02a	Evaluatie natuurbedrijfsplan	<p>Het natuurbedrijfsplan wordt minimaal 1 keer per 3 jaar geëvalueerd door de VBN erkende Ecologische adviseur.</p>	<p>De melkveehouder wordt 1 keer per 3 jaar geadviseerd door een ecologisch adviseur over het actualiseren van het bedrijfsnatuurplan. De ecologisch adviseur controleert of er minimaal voldaan wordt aan de criteria voor natuur en landschap en of de actiepunten uit het vorige bedrijfsnatuurplan zijn opgevolgd en noteert eventuele afwijkingen per criterium.</p>	<p>Controleer en noteer of het bedrijfsnatuurplan elke 3 jaar is geactualiseerd n.a.v. advies van een door BLK erkende ecologisch adviseur.</p>	<p>1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH (op basis van nieuw advies ecologisch adviseur)</p>
NA03	Beweiding kruidenrijk grasland	<p>Beweiding van kruidenrijk grasland in de rustperiode van 1 april tot en met 15 juni is op een vast oppervlakte ter grootte van maximaal 30% van het totaal areaal kruidenrijk grasland toegestaan, volgens de meest recente voorwaarden van beheerpakket 6 uit het agrarisch natuurbeheer.</p>	<p>Beweiding mag met minimaal 1 en maximaal 1,5 GVE/ha, met rustig vee (droogstaande koeien, vleesvee). Beweiding met schapen, geiten, jongvee en paarden is niet toegestaan. In de periode van beweiding is chemische onkruidbestrijding niet toegestaan.</p> <p>Dit geldt alleen voor de percelen die meegenomen worden in het areaal kruidenrijk grasland.</p>	<p>Controleer (steekproefsgewijs) en noteer of in de periode van 1 april t/m 15 juni max. 30% van het kruidenrijk grasland wordt beweide.</p>	<p>1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: HI</p>
NA04	Bewerken kruidenrijk grasland	<p>Percelen kruidenrijk grasland mogen niet gescheurd, gefreesd of opnieuw ingezaaid worden.</p>	<p>Pleksgewijs inzaaien of kruidenrijk maaisel uitstrooien mag wel (geldt ook perceel breed). Hierbij dient gebruik gemaakt te worden van streekeigen materiaal. Conform meest recente beheerwaarden pakket 5, 13 en 41 uit het Agrarisch natuurbeheer.</p>	<p>Controleer en noteer of percelen kruidenrijk grasland in het voorgaande jaar niet zijn gescheurd, gefreesd of opnieuw ingezaaid.</p> <p>NVT bij de ingangscntrole.</p>	AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
NA05	Vernatting kruidenrijk grasland - Laag Nederland	Tussen minimaal 15 februari en 15 juni, vindt er op bedrijven die in Laag Nederland liggen vernatting plaats in het kruidenrijk grasland. NVT voor bedrijven die in hoog Nederland liggen	Vernatting kan plaats vinden door: - Per hectare kruidenrijk grasland 150 strekkende meter vernatting via greppels waarin minimaal 5 cm water staat, of; - Per hectare kruidenrijk grasland 150 strekkende meter hoogwatersloot, (gemiddeld) maximaal 10 cm onder maaiveld. Voor de hoogwatersloot geldt een oppervlaktewaterstand tussen 0-20 cm onder maaiveld (niet lager), of; - 0,5 hectare plasdras volgens de meest recente gebruiksvoorwaarden van pakket 3G uit de catalogus agrarisch natuur- en landschapsbeheer. De oppervlakte voor vernatting via optie c plasdras mag meegeteld worden in het percentage kruidenrijk grasland. Vernatting wordt opgenomen in het bedrijfsnatuurplan.	Controleer en noteer of vernatting in het bedrijfsnatuurplan is opgenomen en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd. NVT voor bedrijven die in hoog Nederland liggen	AH
NA06	Streekeigen landschapselementen	Een gedeelte van het bedrijfsoppervlak bestaat uit streekeigen landschapselement. - bedrijven in Laag Nederland: 2% van het bedrijfsoppervlakte - bedrijven in Hoog Nederland: 3% van het bedrijfsoppervlakte	Voor de definitie van landschapselementen voldoen de meest recente pakketten uit het stelsel agrarisch natuurbeheer. Minimaal behoud van bestaande streekeigen landschapselementen, die horen bij (open) weidelandschap (sloten, knotwilgenrijen en pestbosjes). Bepanting op het erf wordt niet meegerekend. Streekeigen landschapselementen worden ingetekend in de bedrijfskaart in het bedrijfsnatuurplan. Er volgt een uitwerktraject waarin per landschapstype wordt uitgewerkt wat een ecologisch wenselijk percentage landschapselementen is om lokaal biodiversiteit te behouden en/of te herstellen en op welke manier daar het beste invulling aan gegeven kan worden. Minimum percentage is gelijk aan 1 ster criteria en gaat in de toekomst omhoog.	Controleer en noteer of minimaal 2% (laag Nederland) of 3% (hoog Nederland) aan landschapselementen in het bedrijfsnatuurplan zijn opgenomen en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: AH (op basis van nieuw advies ecologisch adviseur)
NA07	Behoud sloten en greppels	Het aantal sloten en greppels wordt minimaal behouden.	Alle sloten moeten bij de ingangscntrole worden ingetekend in de bedrijfskaart in het bedrijfsnatuurplan tevens is aangegeven op de kaart per perceel waar zich greppels bevinden (hoeven niet exact ingetekend te worden). Het verplaatsen of verleggen van sloten is toegestaan, mits de totale lengte aan slootranden minimaal gelijk blijft. De ecologisch adviseur controleert minimaal 1 x in de drie jaar of de totale lengte van sloten en greppels minimaal gelijk is gebleven.	Controleer of er in het bedrijfsnatuurplan een overzicht aanwezig is van alle sloten en greppels en of de ecologisch adviseur afwijkingen heeft geconstateerd. NVT bij de ingangscntrole.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH (op basis van nieuw advies ecologisch adviseur)
NA08	Behoud openheid - Laag Nederland	Op bedrijven die in Laag Nederland liggen worden geen nieuwe bomen, bossages en riet buiten het erf geplant. NVT voor bedrijven die in hoog Nederland liggen.	Met erf wordt de grond bedoeld waarop de bedrijfsgebouwen staan, inclusief tuinen, exclusief de gronden voor productie. Bestaande bomen, bossages en riet buiten het erf worden in de kaart van het bedrijf ingetekend. Er worden geen nieuwe bomen, bossages of riet aangeplant buiten het erf, in de gronden gebruikt voor productie.	Controleer of de ecologisch adviseur afwijkingen heeft geconstateerd met betrekking tot behoud openheid in het bedrijfsnatuurplan. NVT voor bedrijven die in hoog Nederland liggen.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
NA09	Inheemse erfbeplanting	Er is minimaal 200 strekkende of vierkante meter inheemse erfbeplanting aanwezig.	<p>Zie de Beter Leven website voor een lijst van inheemse beplanting.</p> <p>Met erf wordt de grond bedoeld waarop de bedrijfsgebouwen staan, inclusief tuinen, exclusief de gronden voor productie.</p> <p>Alle inheemse erfbeplanting moet worden ingetekend in de bedrijfskaart in het bedrijfsnatuurplan. De oppervlakte hoeft niet aaneengesloten te zijn.</p>	Controleer en noteer op basis van het bedrijfsnatuurplan of er aan het criterium voor inheemse erfbeplanting wordt voldaan en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
NA10	Boerenwaluw	Minimaal één van de bedrijfsgebouwen is toegankelijk voor de boerenwaluw en geschikt om te broeden.	<p>Hieraan wordt voldaan als bij minimaal één van de gebouwen het voor boerenzwaluwen mogelijk is (gat van minimaal 10-15 cm breed, of bijvoorbeeld staldeur op een kier van 10-15 cm open laten staan in de periode van april t/m september).</p> <p>Het bedrijfsgebouw mag niet het tanklokaal zijn. Dit is een opslagruimte voor levensmiddelen en daar zijn geen dieren toegestaan.</p> <p>Toegankelijkheid van bedrijfsgebouwen voor de boerenwaluw moet worden ingetekend in de bedrijfskaart in het bedrijfsnatuurplan.</p>	Controleer en noteer of in het bedrijfsnatuurplan is opgenomen dat minimaal 1 van de bedrijfsgebouwen toegankelijk is voor de boerenwaluw en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
NA11	Huismus of spreeuw	En er is nestgelegenheid voor huismus (onder dakpannen woonhuis) of spreeuw (dakpannen woonhuis en stal).	Dit houdt in dat er 10 cm ruimte gehouden moet worden tussen dakpannen en isolatie voor huismus en spreeuw.	Controleer en noteer of in het bedrijfsnatuurplan is opgenomen dat er nestgelegenheid is voor huismus of spreeuw en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
NA12	Nestkast - Hoog Nederland	<p>En er hangt minimaal 1 nestkast voor steenuil, kerkuil of torenvalk.</p> <p>NVT voor bedrijven die in laag Nederland liggen.</p>	Nestkast(en) moet worden ingetekend in de bedrijfskaart in het bedrijfsnatuurplan.	<p>Controleer en noteer op basis van het bedrijfsnatuurplan of er een nestkast aanwezig is voor steenuil, kerkuil of torenvalk en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.</p> <p>NVT voor bedrijven die in laag Nederland liggen.</p>	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
NA13	Legselbeheer	Er wordt op het gehele bedrijf aantoonbaar aan legselbeheer gedaan.	<p>Legselbeheer conform de meest recente beheervoorwaarden van pakket 4 uit het Agrarisch Natuurbeheer voldoet. De gebruikte methode van legselbeheer worden beschreven in het bedrijfsnatuurplan.</p> <p>Er wordt aantoonbaar gezocht naar nesten en deze zijn ingetekend op een kaart die in de stal hangt, waarop aangegeven wordt waar legsels liggen plus de data en tijden van zoekacties. Gevonden nesten en/of kuikens worden beschermd en gevrijwaard van alle landbouwkundige bewerkingen, tenminste via enclaves (= niet gemaaide en/of beweede delen) van minimaal 50 m² (op grasland) dan wel via een rustperiode van datum 1 april tot 15 juni of via het plaatsen van nestbeschermers. Er worden nestbeschermers gebruikt bij beweiding en er worden brede kuikenstroken (minimaal 5 meter) gemaaid.</p> <p>Legselbeheer is niet nodig op de percelen met kruidenrijk gras met uitgestelde maaidatum, want daar wordt pas gemaaid nadat de jongen vliegvlug zijn.</p> <p>Op de rest van het bedrijf wordt binnen naar buiten gemaaid.</p>	Controleer en noteer of de methode van legselbeheer is beschreven in het bedrijfsnatuurplan en of de ecologisch adviseur afwijkingen op dit onderdeel heeft geconstateerd.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Mest en mineralen					
MM01	Mineralenboekhouding AANBEVELING	De veehouder houdt een mineralenboekhouding bij via de Kringloopwijzer, MINAS-methode of een vergelijkbare rekenmethode systeem.	<p>Het doel van deze aanbeveling is dat de veehouder inzicht krijgt in eventuele verliezen. De veehouder krijgt inzicht in de aan- en afvoer van N en P en overschotten of tekorten per ha en hier zodoende actie op kan ondernemen. Het doel is niet om aan te sturen op intensivering.</p> <p>Er mag ook gebruik gemaakt worden van een ander systeem voor mineralenboekhouding indien daarin dezelfde gegevens inzichtelijk worden gemaakt.</p>	Controleer en noteer of de veehouder een mineralenboekhouding bij houdt in de Kringloopwijzer, volgens MINAS-methode of vergelijkbaar systeem.	AANBEVELING
MM02	Grondgebondenheid	De melkveehouder is minimaal voor 80% grondgebonden	<p>De veehouder is grondgebonden als de plaatsingsruimte minimaal 80% van de fosfaatproductie is. Plaatsingsruimte is alleen geldig als er gronden in eigendom zijn of worden gepacht. Deze gronden dienen in gebruik te zijn voor de melkveehouderij.</p> <p>Indien er meer plaatsingsruimte op het bedrijf is, dan is de veehouder verplicht de overige fosfaatproductie (>80%) ook op (eigen) gronden te plaatsen. Het eventueel uitruilen van mest (bijvoorbeeld van andere diersoorten) is hierbij toegestaan.</p> <p>Plaatsingsruimte wordt berekend door de volgende formule: (forfaitaire gebruiksnorm fosfaat) / (Vee (BEX) bedrijfsspecifieke fosfaatexcretie inclusief correctiefactor) * 100%. Dit getal moet minimaal 80% of hoger zijn.</p>	Bereken, controleer en noteer op basis van de kengetallen uit de Kringloopwijzer of de module grondgebondenheid van CRV de plaatsingsruimte op het bedrijf. Controleer en noteer of dit getal minimaal 80% is.	AH
MM03	Mestvergisting	Bij mestvergisting wordt er alleen gebruik gemaakt van monomestvergisting. Andere vormen van mestvergisting zijn niet toegestaan.	<p>Dit geldt voor mestvergisting op het eigen bedrijf of bij een afnemer van de mest.</p> <p>Indien een bedrijf bij eerste deelname een co-vergistingsinstallatie op het bedrijf heeft, krijgt het bedrijf maximaal 2 jaar de tijd om over te stappen op monomestvergisting of te stoppen met mestvergisting. Uiterlijk 01-02-2024 is het bedrijf gestopt met covergisting.</p> <p>Indien een bedrijf bij eerste deelname nog over een mestafzetcontract beschikt naar een bedrijf dat een andere vorm van mestvergisting toepast, mag dit contract nog worden uitgediend. Na start deelname aan BLK mogen er geen nieuwe contracten voor andere vormen van mestvergisting meer worden afgesloten.</p>	<p>Controleer en noteer bij mestvergisting op het bedrijf of er gebruik wordt gemaakt van monomestvergisting.</p> <p>Controleer en noteer bij mestvergisting bij de afnemer op basis van bijv. de kringloopwijzer, mestafzetcontracten, boer-boer transport of mestbonnen of er gebruik wordt gemaakt van monomestvergisting.</p>	HI
MM03a	Mestafzet	Mest wordt niet afgezet naar een mestverwerker	<p>Mestafvoer is alleen toegestaan als het alleen boer-boer transport of afvoer naar particulier betreft.</p> <p>Bij boer-boer transport wordt mest door de deelnemer direct naar de afnemer met grond (akkerbouwer/veehouder) getransporteerd. Dus zonder tussenkomst van een mestintermediair/-handelaar.</p>	Controleer op basis van facturen en/of afzetcontracten en noteer of het bedrijf de mest niet afzet naar een mestverwerker.	AH
MM04	Max. voorjaarsbemesting kruidenrijk grasland	In het voorjaar mag maximaal 10 ton mest (vaste, ruige mest) ha/jaar voor 1 april aangebracht worden op de 10% kruidenrijk grasland.	<p>Conform de meest recente beheervoorwaarden pakket 7 uit het Agrarisch Natuurbeheer. Voorjaarsbemesting mag enkel bestaan uit vaste (ruige) mest of een vergelijkbaar product, zoals bokashi, compost of dikke fractie drijfmest.</p> <p>Dit dient te worden opgenomen in het bedrijfsnatuurplan.</p>	Controleer en noteer op basis van natuurbedrijfsplan en verifieer op basis van bijv. de kringloopwijzer, aankoopbonnen, de mestboekhouding (bekend bij de RVO) of de voorjaarsbemesting van de 10% kruidenrijkgrasland bepekt blijft tot 10 ton ruige mest of dikke fractie per hectare.	AH: plan van aanpak

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
MM04a	Max. bemesting per jaar kruidenrijk grasland	Op jaarbasis mag er maximaal 20 ton vaste ruige stalmest per ha worden aangebracht op de 10% kruidenrijk grasland.	Conform de meest recente beheervoorwaarden pakket 7 uit het Agrarisch Natuurbeheer. Dit dient te worden opgenomen in het bedrijfsnatuurplan. In de rustperiode van 1 april tot en met 15 juni mag er geen mest worden uitgereden op het areaal kruidenrijk grasland.	Controleer en noteer op basis van natuurbedrijfsplan en verifieer op basis van bijv. de kringloopwijzer of de mestboekhouding (bekend bij de RVO) of de totale bemesting per jaar van de 10% kruidenrijk grasland beperkt blijft tot 20 ton per hectare.	AH: plan van aanpak
MM05	Verbod op fosfaatkunstmest	Er wordt geen fosfaatkunstmest gebruikt		Controleer en noteer op basis van de Kringloopwijzer of een vergelijkbaar systeem.	AH: plan van aanpak
MM05a	Verbod op kunstmest op kruidenrijk grasland	Gebruik van kunstmest op het kruidenrijk grasland is niet toegestaan.	Dit dient te worden opgenomen in het bedrijfsnatuurplan. Conform de meest recente beheervoorwaarden van pakketten 5, 13 en 41 uit het Agrarisch natuurbeheer.	Controleer en noteer op basis van natuurbedrijfsplan en verifieer op basis van bijv. de kringloopwijzer of de mestboekhouding (bekend bij de RVO) of er geen kunstmest wordt gebruikt op het kruidenrijk grasland.	AH: plan van aanpak
Energie en klimaat					
EK01	Elektriciteitsverbruik en elektriciteitsopwekking	De aangekochte elektriciteit is max. 50 kWh (of 180 MJ) per 1000 kg melk (exclusief zuivelverwerking en privégebruik) op basis van het jaargebruik van voorgaand jaar. Per 01-01-2025 is de hoeveelheid aangekochte elektriciteit (exclusief zuivelverwerking en privégebruik) max. 25 kWh (of 90 MJ) per 1000 kg melk. Per 01-01-2030 wekt het bedrijf al zijn eigen elektriciteit (exclusief zuivelverwerking en privégebruik) op en koopt het geen elektriciteit meer aan.	Aangekochte elektriciteit = verbruik elektriciteit minus zelf opgewekte elektriciteit. Door het plaatsen van tussenmeters kan worden aangetoond welk energieverbruik wel of niet is toe te rekenen aan het veehouderijbedrijf. Zie voor een lijst met besparende maatregelen de website van RVO, via Kenniscentrum Infomil. Als er meer elektriciteit wordt verbruikt moet er binnen een jaar door een energieadviseur een plan van aanpak worden opgesteld. Dit plan beschijft hoe het bedrijf binnen drie jaar op de norm komt door te besparen en/of zelf energie op te wekken. In het plan van aanpak worden concrete maatregelen opgenomen die zullen worden uitgevoerd, inclusief berekende energiebesparing, eventuele investeringskosten en tijdsplanning. De veehouder raadpleegt hiervoor een externe energieadviseur naar keuze.	Controleer en noteer op basis van de klimaat module in de Kringloopwijzer of de voorgaande elektriciteitsrekening (minus schatting privéverbruik) en de hoeveelheid geproduceerde melk (bijv. uit Z-net) en/of aanleverbewijzen van groen opgewekte stroom bekostigd door de melkveehouder, maar buiten zijn of haar bedrijf. Bij te hoge aankoop van elektriciteit controleer en noteer bij de volgende jaarlijkse controle of er een plan van aanpak is opgesteld door een externe energieadviseur. Controleer en noteer of het bedrijf binnen drie jaar na het opstellen van het Plan van aanpak alsnog voldoet.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) 2e, 3e en 4e jaar: AH (Plan van Aanpak voor 3 jaar) Daarna: Schorsing
EK02	Groene stroom	Het bedrijf neemt 100% groene stroom af uit zon en wind, via contract.	Groene stroom wordt gedefinieerd aan de hand van het contract met de energieleverancier. Bij een contract met grijze stroom dient binnen 1 jaar na deelname aan BLK te worden overgestapt op groene stroom.	Controleer en noteer op basis van groene stroom contract met energieleverancier.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle) Volgende jaren: AH
EK03	Aardgas	Stallen zijn zonder gasaansluiting gebouwd. Bij volledige nieuwbouw na 16-05-2022 .		Controleer en noteer bij volledige nieuwbouw na 16-05-2022 of er een gasaansluiting met gasmeter in de nieuwbouw aanwezig is.	HI

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
Transport					
T01	Gecertificeerd transporteur BLK zuivel	Transport van BLK zuivel gebeurt door een voor weidegang (Certificaat B) of VLOG (Certificaat Logistiek) gecertificeerde zuiveltransporteur.	Veehouder dient zich er van te vergewissen, in overleg met de ketenregisseur, dat de transporteur voldoet aan gestelde voorwaarde(n).	Controleer en noteer wie de zuiveltransporteur is en of de transporteur weidegang (Certificaat B) of VLOG (Certificaat Logistiek) gecertificeerd is. Noteer naam transporteur.	HI
T02	Aangevoerde runderen	Alle runderen aangevoerd op het melkveebedrijf zijn afkomstig van bedrijven welke gecertificeerd zijn voor Beter Leven keurmerk Melkvee, ten minste 1 ster. Vanaf 01-01-2023	Fokstieren zijn hiervan uitgezonderd.	Controleer en noteer vanaf 01-01-2023 het certificaat BLK Melkvee 1 ster van aanvoerende bedrijven. Noteer de UBNs van de aanvoerende bedrijven.	Uitsluiting
T03	Transportafstand vee	De reisduur voor aan- of afvoer van vee (m.u.v. slachtvee dat wordt afgevoerd naar de slacht) moet voldoen aan een transportafstand van maximaal 560 km.	De transportafstand van maximaal 560 km komt overeen met een maximale transportduur van 8 uur, uitgaande van een gemiddelde snelheid van 70 km per uur op basis de EFSA (European Food Safety Authority) richtlijnen voor veetransport. De transportafstand tussen veehouderijbedrijven dient gecontroleerd te worden op basis van Routenet.nl met een truck 40T geselecteerd als voertuig.	Controleer en noteer op basis het vertrek- en aankomstadres via Routenet.nl, met een 40T als voertuig, de transportafstand van de dieren. Controleer transport documentatie. Noteer UBN(s) herkomst-/bestemmingsbedrijven.	Schorsing
T04	Afnemer kalveren	Er is een vaste Beter Leven keurmerk gecertificeerde mester voor kalveren bestemd voor de vleesproductie AANBEVELING	Het dierenwelzijn van kalveren bestemd voor de vleesproductie kan stapsgewijs verbeterd worden wanneer er een vaste relatie is tussen de mester en melkveehouder. Belangrijk onderdeel hiervan is terugkoppeling van welzijn gerelateerde data door de mester naar de melkveehouder.	Noteer of er een vaste Beter Leven keurmerk gecertificeerde mester is voor uitstootkalveren.	AANBEVELING
T05	Elektrische veedrijvers	Er worden op het melkveebedrijf en tijdens transport van runderen geen elektrische veedrijvers gebruikt.	Er zijn geen elektrische veedrijvers op het bedrijf voorhanden.	Controleer en noteer of er geen elektrische veedrijvers voorhanden zijn op het bedrijf en noteer met welke alternatieven gewerkt wordt.	HI
T06	Reisduur slachtvee	Afvoer van slachtvee naar het slachthuis moet voldoen aan een transportafstand van maximaal 280 km.	De transportafstand van maximaal 280 km komt overeen met een maximale transportduur van 4 uur, uitgaande van een gemiddelde snelheid van 70 km per uur op basis de EFSA (European Food Safety Authority) richtlijnen voor veetransport. De transportafstand tussen het veehouderijbedrijf en slachthuis dient gecontroleerd te worden op basis van Routenet.nl met een truck 40T geselecteerd als voertuig.	Controleer en noteer op basis het vertrek- en aankomstadres via Routenet.nl, met een 40T truck als voertuig, de transportafstand van de dieren. Noteer de naam van de slachterij. Controleer op basis van I&R en transport documentatie. Noteer UBN(s) herkomst-/bestemmingsbedrijven.	Schorsing

Norm	Welzijnsaspect	Norm Criterium	Interpretatie	Meetmethode	Sanctie
T07	Drachtigheidscontrole	Een koe die drachtig is mag niet worden afgevoerd naar de slacht. Voordat een koe op transport naar het slachthuis gaat moet de melkveehouder altijd controleren dat het dier niet drachtig is (dit geldt voor alle drachtigheidsstadia).	<p>De uitslag van een drachtigheidscontrole mag op de dag van afvoer naar het slachthuis niet ouder dan 4 maanden zijn. Bij inseminatie recenter dan 4 maanden geleden mag de drachtigheidscontrole niet ouder zijn dan het aantal dagen vanaf inseminatie. Wanneer de koe niet geïnsemineerd is na afkalven, is een drachtigheidscontrole niet van toepassing.</p> <p>In het geval van drachtigheid moet de melkveehouder het afkalven afwachten.</p> <p>Uitgezonderd op deze regels: - Koeien die max. 21 dagen geleden hebben afgekalfd; - Noodslachtingen of euthanasie mits er een dierenartsindicatie is; - Indien de koe minder dan 90 dagen drachtig is en er een dierenartsindicatie is dat het dier afgevoerd moet worden.</p> <p>De drachtigheidscontrole moet uitgevoerd zijn door een gespecialiseerde, externe partij. Bijvoorbeeld door een dierenarts of KI station.</p>	Controleer en noteer de drachtigheidscontroles van de afgevoerde dieren. Indien een drachtig dier is geslacht, controleer hoe lang het dier drachtig was en of er een dierenartsindicatie was. Noteer afwijkingen.	1e jaar: Waarschuwing (herstel bij volgende jaarlijkse controle). Volgende jaren: Indien niet aantoonbaar: AH Indien niet voldaan: Schorsing
Aanvullend					
A00	Aantal dieren	Tijdens de jaarlijkse controle worden per diercategorie het aantal BLK dierplaatsen en het aantal aanwezige dieren vastgelegd.	Hiervoor wordt bij de ingangscntrole, en bij nieuw-/verbouw, de verschillende stallen van het bedrijf door de BLK controleur opgemeten. Op basis van deze oppervlakte per type hok/afdeling bepaalt de BLK controleur het totale oppervlakte per diercategorie op het bedrijf. Op basis van de benodigde oppervlakte per diercategorie, zoals vastgelegd in de BLK criteria, bepaalt de controleur vervolgens het totale aantal BLK dierplaatsen per diercategorie voor het bedrijf.	Noteer aantal BLK dierplaatsen en het aantal aanwezige dieren. Op basis van metingen van de verschillende hokken/afdelingen en de BLK oppervlakte criteria per diercategorie.	
A00A	Aantal BLK plaatsen voor melkgevende runderen	Het aantal BLK plaatsen voor melkgevende runderen is:		Noteer aantal BLK plaatsen voor melkgevende runderen	
A00A1	Aanwezige melkgevende runderen	Het aantal aanwezige melkgevende runderen is:		Noteer aantal aanwezige melkgevende runderen	
A00B	Aantal BLK plaatsen voor droge runderen	Het aantal BLK plaatsen voor droge koeien is:		Noteer aantal BLK plaatsen voor droge koeien	
A00B1	Aanwezige aantal droge koeien	Het aantal aanwezige droge koeien is:		Noteer aantal aanwezige droge koeien	
A00C	Aantal BLK plaatsen voor jongvee jonger dan 28 dagen	Het aantal BLK plaatsen voor jongvee jonger dan 28 dagen is:		Noteer aantal BLK plaatsen voor jongvee jonger dan 28 dagen	
A00C1	Aanwezige aantal jongvee jonger dan 28 dagen	Het aantal aanwezige jongvee jonger dan 28 dagen is:		Noteer aantal aanwezige jongvee jonger dan 28 dagen	
A004D	Aantal BLK plaatsen voor jongvee ouder dan 28 dagen	Het aantal BLK plaatsen voor jongvee ouder dan 28 dagen is:		Noteer aantal BLK plaatsen voor jongvee ouder dan 28 dagen	
A00D1	Aanwezige aantal jongvee ouder dan 28 dagen	Het aantal aanwezige jongvee ouder dan 28 dagen is:		Noteer aantal aanwezige jongvee ouder dan 28 dagen	